

Česká zemědělská univerzita v Praze

Institut vzdělávání a poradenství

Katedra pedagogiky

Vzdělávání pěstounských rodin

Bakalářská práce

Autor: Natálie Kubalová

Vedoucí práce: prof. Ing. Milan Slavík, CSc.

© 2020 ČZU v Praze

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Natálie Kubalová

Specializace v pedagogice

Poradenství v odborném vzdělávání

Název práce

Vzdělávání pěstounských rodin

Název anglicky

Education of the foster families

Cíle práce

Cílem práce bude zjištění, jestli se v České republice nabízí řádné vzdělání pro pěstounské rodiny. Jestli je tato nabídka dostačující a jaké opatření by případně pěstounské rodiny uvítaly navíc.

Metodika

Postup řešení probíhal kvalitativním šetřením s rodiči, kteří se stali pěstouny. Rodina má, kromě svých čtyř dětí, čtyři děti v pěstounské péči. S vlastními dětmi pěstounů proběhlo šetření kvantitativní formou dotazníků. Rodiče se účastní mnoha přednášek a vzdělávání ohledně výchovy dětí. Celá rodina projevila vřelý zájem o spolupráci na této bakalářské práci na téma Vzdělávání pěstounských rodin.

Doporučený rozsah práce

podle pravidel pro bakalářské práce

Klíčová slova

vzdělávání, rodina, rodičovské kompetence, náhradní rodinná péče, pěstounská péče, psychologie výchovy, děti

Doporučené zdroje informací

JURAJDOVÁ, Hana. Podpora dítěte v pěstounské péči. Podpora pěstounů. In: Kolektiv autorů. Pěstounství je profese. Praha: MPSV ČR, 2015. s. 16. ISBN 978-80-7421-115-7

MATĚJČEK, Z. a kol. Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. 1.vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN: 80-7178-304-8.

MATĚJČEK, Z., a kol. Osvojení a pěstounská péče. 1.vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN: 80-7178-637-3.

MATĚJČEK, Z. – HEŘMANSKÁ, E. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN, 1992. ISBN 80-04-25236-2.

SOBOTKOVÁ, I. Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost. Praha: Portál, 2003. ISBN: 80-86552-62-4

Předběžný termín obhajoby

2019/20 LS – IVP

Vedoucí práce

prof. Ing. Milan Slavík, CSc.

Garantující pracoviště

Katedra pedagogiky

Elektronicky schváleno dne 28. 2. 2020

Ing. Karel Němejč, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 28. 2. 2020

Ing. Karel Němejč, Ph.D.

Pověřený ředitel

V Praze dne 30. 03. 2020

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci "Vzdělávání pěstounských rodin" vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce pana prof. Ing. Milana Slavíka, CSc., s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31.3.2020

Poděkování

Ráda bych poděkovala mému vedoucímu práce panu prof. Ing. Milanu Slavíkovi, CSc., který mě vždy uměl podpořit a odborně navést správným směrem. Dále bych poděkovala svým úžasným rodičům, jelikož bych stěží čelila téhle příležitosti bez jejich podpory. Své místo tu mají i mí přátelé, kteří mě dokázali motivovat a pomoci vždy, když bylo potřeba. Toho si velice vážím. Naposled bych chtěla poděkovat rodině respondentů za příležitost nahlédnout do života pěstounské rodiny, a také především za jejich vřelou spolupráci.

Vzdělávání pěstounských rodin

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá vzděláváním pěstounů a jejich rodin. V teoretické části práce jsou popsány vhodné rodičovské kompetence k tomu, aby náhradní rodiny dokázaly kvalitně zastoupit funkci biologických rodin ve výchově dítěte. Dále jsou zde rozvedeny právní záležitosti, které probíhají při přijetí svěřence do pěstounské péče. Teoretickou část uzavírá nabídka vzdělávání pěstounů a jejich biologických dětí. Praktická část zahrnuje kvalitativní šetření s pěstounkou a kvantitativní šetření s jejími biologickými dětmi. Na základě výsledků rozhovorů je vytvořen návrh na zlepšení vzdělávacího systému pro pěstounské rodiny, a to především v rozšíření přípravy biologických dětí ze strany instituce a obohacení výkladů pro pěstouny o modelové situace.

Klíčová slova: vzdělávání, rodina, rodičovské kompetence, náhradní rodinná péče, pěstounská péče, psychologie výchovy.

Education of the foster families

Abstract

The bachelor thesis deals with the education of foster parents and their families. The theoretical part of the thesis describes suitable parental competences for surrogate families to be able to represent the function of biological families in the child's upbringing. Furthermore, there are discussed the legal issues that take place when the ward is admitted to foster care. The theoretical part concludes with an offer of education of foster parents and their biological children. The practical part includes a qualitative survey with a foster parent and a quantitative survey with her biological children. Based on the results of the interviews, a proposal is made to improve the education system for foster families, especially in extending the preparation of biological children by the institution and enriching interpretations for foster parents with model situations.

Keywords: education, family, parental competences, foster care, psychology of education.

Obsah

ÚVOD	1
TEORETICKÁ ČÁST	3
1 Cíl a metodika práce	3
2 Principy zdravé rodinné výchovy	3
2.1 Rodinná resilience	4
2.2 Rodinný coping	5
2.3 Děti a jejich základní psychické potřeby	7
2.4 Psychická deprivace u dítěte	7
2.5 Chyby ve výchově.....	8
2.6 Harmonické vztahy v náhradní rodinné péči	9
3 Pěstounská péče	12
3.1 Orgán sociálně-právní ochrany dětí	13
3.2 Legislativa	13
3.3 Kdo se může stát pěstounem	14
3.4 Práva a povinnosti pěstouna.....	15
3.5 Dohoda o výkonu pěstounské péče	15
3.6 Dávky pěstounům.....	16
3.7 Proces svěřením dítěte do péče pěstounů	16
3.8 Odlehčující pomoc	18
4 Vzdělávání	19
4.1 Vzdělávání pěstounů	20
4.1.1 Obsah vzdělávání	20
4.1.2 Vzdělávací program	21
4.1.3 Metody a formy	21
4.2 Odborná pomoc	22
4.3 Příprava dětí žijících v rodině pěstouna	22
PRAKTICKÁ ČÁST	24
5 O rodině pěstounů	24
5.1 Specifika romských dětí	25
5.2 Organizace A.....	25
5.3 Rozhovory a výsledky	27
6 Souhrn praktické části	37
7 Návrh na zlepšení vzdělávacího systému pro pěstouny	39
7.1 Příprava biologických dětí pěstounských rodin	39

7.2 Modelové situace ve vzdělávání rodičů	40
ZÁVĚR.....	41
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	42
PŘÍLOHY	

ÚVOD

Na začátku práce bych objasnila, jak je důležité stát se silnou rodinou pro zdravý vývoj všech členů rodiny. Každé rodině může vyhovovat jiný individuální vzorec určitých pravidel ke stabilnímu fungování. Já jsem si vybrala pár témat, které jsou z mého pohledu podstatné k pevné odolnosti a zdravé harmonii rodiny. U biologicky vlastních rodin se tvoří určitá přirozená identita přizpůsobováním se již od malička daným tradicím, pravidlům a zvykům. V mé práci se však zabývám náhradní rodinnou péčí, a to především péčí pěstounskou. Tyto rodiny si musí rodinnou identitu vytvořit za pomoci často velkého úsilí, trpělivosti, pochopení a především lásky. Pěstounské rodiny si tak musí více uvědomovat psychické a fyzické potřeby dítěte. Jelikož právě tyto základní potřeby byly většinou z přijatých dětí nějak narušeny. Proto nebylo pro jejich zdravý rozvoj vhodné, aby v tomto prostředí setrvaly, a tak musely být biologické rodině odebrány. Každé dítě má právo na stabilní láskyplné prostředí pro jeho úspěšný vývoj.

Téma jsem si vybrala z vlastního zájmu o rodinnou výchovu. V budoucnu bych se chtěla podílet na vyvíjení stále lepších podmínek pro zdravý rozvoj a vývoj dětí jak po fyzické, tak i po psychické stránce. Díky blízké kamarádce jsem získala příležitost nahlédnout do života pěstounské rodiny, která mi pak velmi rychle přirostla k srdci. Tato možnost náhradní rodinné péče, jako je pěstounství, mě velice rychle oslovila a dostala se do popředí mého zájmu. Sama jsem se rozhodla, že bych se touto cestou chtěla v budoucnu vydat. Právo na stabilní rodinu a zdravé prostředí pro vývoj má zkrátka každý, a to bez ohledu na etnikum a další odlišnosti. Rodina, se kterou jsem se rozhodla tuto bakalářskou práci napsat, pro mě představuje ohromnou dávku velkorysosti a lásky.

Ve své práci zmíním základní psychické i fyzické potřeby dítěte, a jak tyto potřeby uspokojit. Dále pár rad na cestě k objevování rodinných copingových strategií a budování rodinné odolnosti. Konkrétně zmíním i pár pravidel, které pan autor Matějček sepsal pro snadnější náhradní rodičovství a budování citových vztahů. Představuji, jak lze pracovat s dítětem v deprivaci. To totiž bývá velmi častým dopadem po špatné zkušenosti s výchovou biologických rodin. V poslední části mého úvodu o rodině zmíním i pár výchovných chyb, kterých se jako rodiče můžeme dopouštět.

V práci definuji pěstounskou péči z právního hlediska. Legislativa udává, kdo se může pěstounem stát a jaká jsou jeho práva a povinnosti. Je třeba dodat, jaká je právní cesta k získání svěřeného dítěte a co vše to pro pěstouny obnáší. Jelikož k této vděčné profesi není snadná cesta.

V neposlední řadě se soustředím na vzdělávání těchto pěstounských rodin. Jako náhradní rodiče by měli neustále vyvíjet své kompetence k tomu, aby se stali kvalitní náhradou za biologické rodiče. Spolu s tím jsem našla mezeru ve vzdělávání biologických dětí pěstounů. Jelikož se jedná o velký zásah do rodiny, především pak do její odolnosti, přijde mi tohle téma podstatné, ale taky bohužel nedostatečně promyšlené.

Cílem tedy bude návrh na zlepšení vzdělávacího systému pro všechny členy pěstounské rodiny, který se může aplikovat na širší spektrum náhradních rodin. Ve své bakalářské práci jsem upřesnila nabízený obsah vzdělávání a taky mezery, které je třeba v nabídce doplnit.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Cíl a metodika práce

Cílem práce je zjištění, jestli se v České republice nabízí řádné vzdělání pro pěstounské rodiny. Jestli je tato nabídka dostačující a jaké opatření by případně pěstounské rodiny uvítaly navíc. Postup řešení probíhal kvalitativním šetřením s rodiči, kteří se stali pěstouny. Rodina má, kromě svých čtyř dětí, čtyři děti v pěstounské péči. S vlastními dětmi pěstounů proběhlo šetření kvantitativní formou dotazníků. Rodiče se účastní mnoha přednášek a vzdělávání ohledně výchovy dětí. Celá rodina projevila vřelý zájem o spolupráci na této bakalářské práci na téma Vzdělávání pěstounských rodin. V rámci zachování soukromí a možné identifikace osob byla v bakalářské práci pozměněna jména lidí a stejně tak názvy organizací a měst.

2 Principy zdravé rodinné výchovy

Rodinu můžeme definovat z různých pohledů vědních disciplín. Jak už ze stránky sociologie, pedagogiky, právnícké stránky či demografické. V této práci se budeme soustředit na pojetí rodiny z hlediska dítěte. Podle Zdeňka Matějčka může rodinu tvořit i více dospělých lidí, kteří se starají o dítě či dokonce jedna osoba, která se stará o více dětí. Dítě tak prožívá rodinnou výchovu, aniž by to podle zákona rodina byla. Rodinu ovšem vnímáme ze širšího pojetí, kam patří příbuzní rodiny, občas sousedé, přátelé a lidé, kteří danou rodinu obklopují. Vzájemně by si tito členové měli přirozeně pomáhat, sdílet starosti, tísně a navzájem se chránit. Matějček zmiňuje poznatek, že je-li narušen jeden člen rodiny jako prvek, dochází k poruše celku. Tudíž můžeme říct, že vliv každého jedince zasahuje do celé rodiny.

Jedním z prvních principů zdravé rodiny je pozornost na určité psychické potřeby dítěte, aby se dokázalo po duševní stránce zdravě rozvíjet a zároveň, aby bylo schopno zdravé socializace. Na rozvoji dítěte se podílí samozřejmě i jeho okolí, ale rodina by měla zastřešovat uspokojování jeho základních potřeb. Mimo dítě jsou tak uspokojeny i potřeby rodičů a dalších vychovatelů v okolí rodiny. Tyto splněné či nesplněné potřeby dospělých ovlivňují postoj k dítěti. Vždy je nutné vyrovnat nepoměr mezi negativními a pozitivními

prožitky ve prospěch obou stran. V ideálním případě tak rodiče získávají ze strany dětí pocit jistoty, určitou společenskou hodnotu a užitečnost. Často překonávají sami sebe a dostávají tak zkušenosti jinak nezískatelné. Součástí rodinné výchovy je určité rodinné napětí. Rodič prožívá jak radostné okamžiky, tak i časy plné starostí, občas rozčílení i možnou rezignaci. Psychologové tyto reakce k dítěti berou přirozeně jako tzv. angažovanost na jeho osudu.

Základem zdravého vývoje rodiny je míra kvality citových vztahů. Nejbohatší psychickou potřebou hlubokých vztahů mezi rodiči a dětmi je uspokojení životní jistoty. Láska se v rodině přijímá i dává a o vzájemný vztah se musí pečovat. To si obě strany ve zdravé rodině uvědomují.

Matějček klade také důraz na potřebu otevřené společné budoucnosti. Je třeba o budoucnosti dítěte hovořit, trochu předvídat a společně ji plánovat. To zahrnuje pozitivní těšení, ale také nepříjemné starosti. (Matějček a Heřmanská 1992, s. 28–36)

2.1 Rodinná resilience

Českým termínem pro pojem resilience může být odolnost. Jde tedy o zdravé fungování a odolnost rodiny celkově. Tento pojem uvedli do odborné literatury Matějček a Dytrych roku 1998. Rodinná resilience se zabývá pozitivním vzorcem chování, interakcemi a způsobilostmi členů rodiny v případech krizových situací a zasáhnutí stresem. Zároveň se soustředí na sílu pro obnovení harmonie v rodině. V roce 1996 byl sestaven model rodinné resilience, kde jsou popisovány dvě hlavní fáze. První fáze se nazývá *adjustace* a zabývá se bezprostřední reakcí na zátěžové situace, naopak druhá fáze *adaptace* zahrnuje dlouhodobé procesy již po neúspěšné *adjustaci*. Oba termíny zahrnují český pojem *přizpůsobení*.

Paní doktorka Sobotková představuje protektivní faktory, které posilují odolnost rodiny a tím pozitivně ovlivňují její fungování. Rodinné zdroje odolnosti dělíme na vnější a vnitřní. Mezi vnější zdroje patří sociální a kulturní postavení rodiny a socioekonomická rovnováha. Vnitřní zdroje se dělí na osobní a rodinné. Do rodinných zdrojů řadíme kvalitu soudržnosti, přizpůsobivost rodiny, vzájemné sdílení třeba i duchovní orientace, dále především jasnou komunikaci mezi členy, dodržování společných tradic a pravidel. Tento vnitřní rodinný zdroj se nazývá *systémový*. Ten existuje v ideální rodině zároveň s osobním, tedy *individuálním vnitřním zdrojem*. Zde se zohledňuje fyzické i duševní zdraví, vědomosti, dovednosti i kompetence jednotlivců. Především sem patří *pozitivní*

sebevnímání, sebedůvěra, vnímání smysluplného života a určitý pocit kontroly nad svým životem. Je taky důležité cítit, že je každý člověk někde zakořeněn, má své útočiště v bezpečí a zároveň je schopen oddanosti.

S. R Sauber rozdělil spolu s kolegy v roce 1993 fungování rodiny na čtyři oblasti.

- Osobní fungování
(jednotlivec by měl souznít s jeho danou rolí v rodině)
- Partnerské fungování
(partneři by si měli rozumět a harmonizovat nejen v sexuální oblasti)
- Rodičovské fungování
(rodič by měl cítit osobní obohacení z rodičovství a výchovy dítěte)
- Socioekonomické fungování
(vnímání vyvážené ekonomické úrovně rodiny a její postavení ve společnosti.)

Pro každou rodinu jsou zdravé jiné podmínky. Proto nelze určit ideální rodinný stav, jelikož co platí v jedné rodině, nemusí fungovat v druhé. (Sobotková 2003, s. 10–12)

2.2 Rodinný coping

Copingové strategie jsou způsoby, které napomáhají jedinci vyrovnat se s náročnými situacemi. Coping můžeme také brát jako způsob, jak posílujeme svou odolnost vůči stresu. Na zvládání stresu v rodině působí spousta vlivů. Podle doktorky Sobotkové je rodinný coping ovlivněn především událostmi či situacemi, kterými si rodina prochází. Dále také tím, jak navzájem vnímají pevnost svých vztahů a jejich ohrožení. Pak se zohledňují zdroje rodiny a naposled ji ovlivňuje zkušenost s náročnou situací, kterou rodina prožila naposledy. (Sobotková 2003, s. 13)

Jak se ale na tyto stresové situace vybavit? Je třeba zmínit tzv. rodinnou identitu. U biologických rodin se vlastní identita buduje přirozeně, jelikož se děti od mala přizpůsobují daným tradicím. U rodin pěstounských rodičů se tato společná identita musí vědomě a záměrně tvořit. Je důležité, aby rodinné tradice měly pozitivní vliv na každého člena rodiny, což sice může stát všechny členy veliké úsilí, ale vyplatí se to pro spokojenou budoucnost. Navíc, pokud do rodiny přibudou další děti do pěstounské péče, nebo nastane období puberty, kdy děti mnohdy láká pátrání po svých kořenech. Náročným vlivem je i stýkání se s biologickými rodiči dětí a samozřejmě jiné zásahy. Proto je budování rodinné

soudružnosti v těchto cizích rodinách velmi důležité, i když dosti náročné. Rodina se pak s takovými zásahy vypořádá mnohem lépe s jasnou vnitřní rodinnou identitou.

Pěstounská rodina by měla mít víc tolerance než rodina biologická. K tomu, aby celek zvládnul různé nevšední a náročné situace, je třeba dítě přijímat s mnoha prvky. Náhradní rodiče by tedy měli dítě přijmout s jeho celou osobní historií, možnými nevhodnými zvyky či chováním. Často rodina toleruje chování a potřeby dítěte, kterým sama nerozumí. (Sobotková 2003, s. 14,15)

Dále zmiňuje copingové procesy k udržení rodiny v rovnováze. V zátěžové situaci zde tedy existují způsoby, kterými lze rodině pomoci. První strategie je zaměřená na snížení nároků v rodině, kdy se například rodina vzdá péče o nejstaršího člena rodiny a nechá si pomoci od odborníků. Další strategie je zaměřená na získávání dalších zdrojů, kde může rodina přijmout třeba pečovatelskou službu jako výpomoc. Třetí strategie je průběžná a upozorňuje na zvládání běžné tenze v rodině. V této strategii jsou doporučeny různé rodinné aktivity, zábavné posezení s přáteli či fyzická aktivita apod. Poslední strategií je hodnocení dané situace a uvědomění si jejího významu pro rodinu. Je důležité vyzdvihnout pozitivní stránky přístupu rodiny. Ocenit, jestliže rodina držela při sobě a co již překonala. Jestli se povedlo najít nejlepší řešení, jestli se rodina naučila větší trpělivosti apod. Ve většině případů se využívají všechny tyto zmíněné strategie současně. Každá rodina má různou společnou identitu a různé společné hodnoty, a tak reagují a zvládají krizové situace jinak. Jestliže je rodina ochotna brát zátěžovou situaci jako výzvu, problém se může rychleji zdát zvládnutelným.

Jestliže se rodina nezvládne srovnat s danou situací ve fázi adjustace, dochází k rodinné krizi. Ta započítá adaptační fázi. V tomto modelu je rodinná krize chápána jako pozitivní vliv na růst a vývoj celku. Tudíž můžeme brát tento rodinný pád pozitivně z pohledu změny. Konkrétně je třeba nastavit nové vzorce, které nahradí ty dosavadní nedostačující. Většinou jde o velké zásadní změny v rodinném fungování. Určují se nové hranice, pravidla v komunikaci i celkově, nastanou změny ve vztahových rolích a rodina usilovně hledá nové vnitřní zdroje k tomu, aby obnovili svou harmonii. (Sobotková 2003, s. 16–18)

2.3 Děti a jejich základní psychické potřeby

Pro zdravý vývoj jedince je zcela zásadní potřeba stimulace. Ta zahrnuje dostatečné množství podnětů, jejichž uspokojení vede k aktivitě organismu. Dané podněty by měly být smysluplné tak, aby se dítě učilo, získávalo zkušenosti a adaptovalo se na společenský život kolem sebe. Tyto děti strávily určitou část dětství v nezdravé rodině či v ústavní péči. Proto je základem pro jejich zdravý rozvoj pocit bezpečí a jistoty v náhradní rodině. Tato potřeba se naplňuje především harmonickými vztahy. Pro fungování ve společnosti i mimo rodinu je důležité budovat pozitivní identitu dítěte. Aby se dítě vnímalo s úctou a v sebelásce, bývá jeden z nejnáročnějších úkolů pěstounů. Poslední psychickou potřebou pro zdravý rozvoj jedince je naděje v plnohodnotnou budoucnost. Ta bývá ale často vzhledem ke zkušenostem zkreslená. Při dlouhodobém nenaplnění těchto základních psychických potřeb dítěte může dojít k tzv. psychické deprivaci. Během studií bylo dokázáno, že tyto základní potřeby nejsou omezeny pouze na dětský věk, ale je třeba na ně myslet po celý život. (Matějček a Langmeier 1986) (Matějček 1999)

2.4 Psychická deprivace u dítěte

Děti, které vlastní biologická rodina odmítne, nebo se k nim nechová v jejich nejlepším zájmu, trpí velmi často psychickou deprivací.

„Psychická deprivace je psychický stav vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost uspokojovat některé základní psychické potřeby v dostačující míře a po dosti dlouhou dobu“ (Matějček a Heřmanská 1992, s. 115)

Matějček shrnul zásady chování k dítěti, je-li zasaženo traumatem ze špatné výchovy. Zmiňuje čtyři terapeutické úrovně, které pomáhají jako nápravná opatření rodinám s dětmi postiženými psychickou deprivací. Tyto úrovně se prolínají a přizpůsobují se individuálně pro nejlepší rozvoj dítěte.

Jde o následující zásady:

1. Každé dítě potřebuje individuální řešení. Veškerá opatření se přizpůsobují psychickému stavu dítěte a podmínkám, kde doposud vyrůstalo. Jedná se o opatření výchovná, sociální a léčebná.
2. Z pravidla platí, že náprava u dítěte, které známe důkladněji je snadnější. Zároveň čím dříve se s ní začne, tím je větší šance na brzký úspěch.

3. Dítě by nemělo zůstat v prostředí, kde deprivace vznikla.
4. Terapeutické schéma (Matějček a Langmeier, 1968)
 - 4.1. **Reaktivace** zahrnuje obnovení centrální nervové soustavy dítěte. Je potřeba obnovit podmínky pro rozvoj smyslových orgánů a naladit vyšší přísun podnětů. Léčba může obsahovat např. kojenecký tělocvik, rehabilitace, jídelníček a celkově zlepšení fyzické kondice.
 - 4.2. **Redidaxe** probíhá záměrným učením, a to především změnou návyků a společenského chování. Jde zejména o přeučení komunikace s lidmi, trénink navazování nových kontaktů a celkový rozvoj praktických znalostí.
 - 4.3. **Reedukace** nastává v případě, kdy dítě po deprivaci navazuje nové citové vztahy. Jeho deprivace je často způsobená nedostačujícím uspokojením emočních potřeb, a tak se dítě přesune do nového prostředí, kde se učí tyto emoční prožitky zažívat. Rodina musí být psychologem řádně připravena, jelikož je tento proces velmi náročný. Dítě často nechce přizpůsobovat své podmínky žití k podmínkám dospělým a rodina musí být v tomto ohledu velmi trpělivá a tolerantní. Dítě může projevat agresivní chování, lhostejné chování a citové navázání provokativně odmítat. Rodiče tak musí být poučeni a vybaveni empatií a mimořádnými adaptačními schopnostmi.
 - 4.4. **Resocializace** je určitý postup, při kterém dítě přijímá svou roli ve společnosti. Můžeme mluvit o tzv. socioterapii, kdy dítě přijímá společenské chování většinou formou rodinné či skupinové terapie. (Matějček a Heřmanská 1992, s. 130,131)

2.5 Chyby ve výchově

Rodinná výchova může být brána jako výchova interakční. Vychovatel či rodič se nemůže podílet na výchově dítěte bez toho, aniž by nenastala vzájemná interakce. Vždy na sebe působí oba póly vztahu rodič a dítě. Zatímco dítě je vychováváno, vychovatel či rodič je spíše ovlivňován. Můžeme tedy říct, že jde o aktivní přístup obou jedinců, kdy se projevují různé citové podněty, sdílené emoce, přiměřené odměny i tresty.

Rodič by neměl razantně oddělovat svůj osobní čas a čas trávený se svým dítětem. Zároveň ale mají rodiče i děti právo na své vlastní prožitky, které můžeme nazvat intimní. Někteří rodiče nedokážou respektovat tento intimní čas dítěte a vnucují se. Tím pádem u dětí zbytečně podněcují obranné mechanismy. Ve zdravé rodině by se dítě mělo učit tzv. školou života formou napodobování svého okolního světa, a to především těch nejbližších, pak identifikací s přitažlivými ideály nebo společnou rodinnou aktivitou. Do společné

aktivity můžeme zařadit důležité společné sdílení názorů a postojů. Dítěti by se neměl žádný názor vnucovat, ba naopak by se dítě mělo samo přizpůsobit společnosti podle své vůle a svých hranic přijemnosti. Pan Matějček je zastáncem názoru, že by se dítě mělo vychovávat soužitím v rodině, nikoli podle učebnicových osnov, které mají někteří rodiče sklon vytvářet. Dalším nevhodným vzorem rodiny je případ, kdy se rodič vzdá svých intimních prožitků a sdílí vše se svými dětmi. V tomto případě rodič ztrácí roli vzoru a s tím i jeho výchovnou funkci. Dalším příkladem nezdravého vztahu je případ, kdy se dítě stane pro rodiče vším. Dítě toto postavení může vnímat jako zajetí. Poslední zmíněnou chybou ve výchovném vztahu je dnes už vzácnost, a to je odměřený přístup k rodičovství. Jedná se o to, že si dospělý z určitého strachu hlídá své soukromí a svůj prostor natolik, až v dítěti vzbuzuje pocit přísného dozoru než přirozené rodinné ochrany. (Matějček, 1992, s. 28-35)

2.6 Harmonické vztahy v náhradní rodinné péči

K uchopení tématu je v práci zmíněno pár pravidel, jako návod ke snadnějšímu fungování náhradních rodičů. Matějček sestavil desatero poznatků určených právě těmto rodičům, aby jim pomohl k lepšímu porozumění sobě i své roli v rodině.

1. V první řadě je důležité si uvědomit, že jste náhradní rodič a plně to přijmout. Slovo náhradní není vnímáno nijak podřadně, naopak nahrazujete biologické rodiče, kteří své funkce nebyli plně schopni. Sice ke svému rodičovství přispěli zplazením dítěte, ale ve výchovné funkci selhali. V tomhle ohledu máte hodnotnější pozici vy.
2. Vztah mezi dítětem a rodičem se tvoří postupným soužitím, tudíž není na místě strach o lásku dítěte jen, protože jej zplodil někdo jiný. Láska se tvoří tam, kde je o dítě postaráno mateřsky a otcovsky.
3. Vždy je a bude potřeba, abyste pracovali sami na sobě. I když mají biologičtí rodiče snadnější přístup k pochopení individuality dítěte, náhradní rodiče se k tomu úsilím dostanou také. Dítě je v každém z těchto případů tajemstvím, na které se přichází postupem času společného vývoje. Náhradní rodiče mohou být často netrpěliví k uspokojení jejich potřeb přes dané překážky. Ovšem poté prožívají jejich emoce mnohem intenzivněji, protože na sobě musí stále pracovat a uvědomují si, jak náročné dosažení cíle to bylo. Následná změna osobnostního růstu pak může být trvalejší.

4. Důležité je udržet lidské vztahy v pravdě. Rodiče by měli přijmout pozici náhrady a zároveň by mělo dítě přijmout svou identitu dítěte v pěstounské péči.
5. Dítě si má být vědomo své identity nejvíce ze všech členů rodiny. Dítě má mít jasnou spolehlivou ideu, že by jej rodina nedala pryč za žádných okolností, i když není biologická. Rodiče by tedy dítěti neměli nic napovídat, aby se necítilo naváděné. Mělo by se otevřeně přijímat bez předsudků a různých tajemství.
6. Sdílejte. Dítěti nemůžete oznámit, že si jej berete z dětského domova a na podrobnější promluvu čekat, až se samo optá. Je moc důležité opakované sdílení a prožívání tohoto faktu k absolutnímu přijetí své osobnosti. Jakmile je dítě starší, dochází k propojení vybudované identity a jejich vlastní vytvořené pokročilé identity. V tu chvíli může nastat rozpor. Dítě může být zmatené a pociťovat vnitřní nejistotu. Může se také objevit určitá agrese k pěstounům. I když se vlastně z jejich strany chování k dítěti nezměnilo. Dítě by se mělo vše dozvídat postupně, zároveň by to mělo stihnout do nástupu do školy a předejít tak nepříjemným chvílím se spolužáky.
7. Náhradní rodiče by měli být připraveni na to, že i když je dítě citově přijato jako jejich, stále je ovlivněno genetikou svých biologických rodičů. Tohle mentální dědictví není dobré zcela potlačovat, ale je dobré si jej uvědomovat.
8. Raději počítejte s tím špatným a dobrým se nechejte překvapit. Není zde na místě klást na dítě velké očekávání a idealizovat si jej. To může vést k vzájemnému zklamání, kdy oba póly věří v neomezenou lásku a rodiče v neomezenou výchovu. Tyto přístupy započnou možný děj vedoucí k poruše chování u dítěte a k pocitu sebezklamání u rodičů.
9. O biologických rodičích by se mělo mluvit jen v dobrém. Nemělo by se považovat opuštění dítěte za morální špatnost, ale za určitou neschopnost či nemoc se o dítě postarat. Pěstouni dítě nezastupují plně, a tak by mělo být v zájmu pěstounských i biologických rodičů spolu vycházet a navzájem se neshazovat. V pravdě se dítě snadněji vyrovná s přirozenou identitou, kdy bude vědět o svých kořenech vše, co bude potřeba. V pozdějším věku dítě většinou touží o setkání se svými vlastními rodiči.

V tomto případě by se stýkání nemělo ze strany náhradních rodičů bránit. Z pravidla po setkání nenastane velký zvrat v rodině, naopak jsou náhradní rodiče v očích dítěte hodnotnější v tom, že o biologických rodičích neříkali nic špatného.

10. Důležité je otevřené společenství. Rodina, která přijímá cizí dítě, na sobě musí přirozeně více pracovat než rodina s vlastními dětmi. Zároveň má také větší sklon k manželské krizi. Proto je velmi důležité, aby se na výchově dítěte podílela široká rodina a mohli rodině pomoci. Zapojit by se měli prarodiče, tety, strýcové, ale i sousedi. Dítě má pak větší pocit bezpečí a cítí ze svého okolí ochranné mechanismy. Ze zkušenosti má také menší sklon přidání se do různých part, riskovat a mít tendenci k pokoušení různých zákazů. (Matějček 1999, s. 93–98)

3 Pěstounská péče

Pěstounská péče je jedna z forem náhrady biologické rodiny za rodinu cizí. Jde o volnější svazek než osvojení. Pěstounská péče se liší především v pojetí rodičovské identity, kdy děti zůstávají v kontaktu se svou biologickou rodinou, která se o ně nemůže z patřičných důvodů postarat ve společné domácnosti. Biologickým rodičům zůstávají práva a povinnosti ohledně dítěte (rozvinuto v dalších kapitolách). V této formě náhradní rodiny je na rozdíl od adopce realističtější pojetí dětí bez mnoha očekávání s tolerancí například k nevhodným projevům temperamentu, a to z důvodu genetických predispozic. Jedním z důvodů může být fakt, že tento svazek pěstounů není předem určený jako trvalý. Pěstounská péče se nedoporučuje lidem, kteří si pěstounství vybrali jako náhradu za jejich vlastní bezdětnost či dokonce jako léčbu po ztrátě svého vlastního dítěte. (Novotný et al. 2017, s. 193)

Pěstounskou péči garantuje a kontroluje stát. Většinou je pěstounská péče uplatňována v případech, kdy biologičtí rodiče nesvolí k osvojení jejich dítěte cizí rodinou. Většinou se svěřené dítě během pěstounské péče se svou biologickou rodinou stýká. Rodičům zůstává vyživovací povinnost, kterou platí státu. Stát poté vyplácí dávky pěstounům. Ti jsou povinni se vzdělávat a spolupracovat s OSPOD a s organizací, kde podepsali dohodu o pěstounské péči. Pěstounskou péči zastřešuje krajský úřad, který může pověřenou osobu jako pěstouna určit z evidence náhradních rodičů, nebo se jim může stát v lepším případě i příbuzný rodiny. Dítěti zůstává jméno biologické rodiny a té zůstává role zákonného zástupce. (Moravskoslezský kraj nedatováno)

3.1 Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Ve spojitosti s pěstounstvím je potřeba zmínit organizaci OSPOD – orgán sociálně-právní ochrany dětí. Jde o orgán veřejné moci, v jehož největším zájmu je blaho dítěte a ochrana rodiny. Činnosti jsou definovány v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Hlavním úkolem OSPOD je zařídit bezpečné prostředí pro vývoj dítěte. A to z pohledu ekonomického, kdy orgán zajišťuje otázku výživného a zastupuje dítě v záležitostech majetku. Z pohledu sociálního má právo na změnu prostředí výchovy dítěte, je-li v rodinném kruhu ohrožen jeho zdravý psychický či fyzický vývoj. OSPOD sídlí na městském úřadě. Jeho pravomocí je mluvit s dítětem za nepřítomnosti rodičů. Bez domluvy smí kontrolovat podmínky žití v bydlišti dítěte, rozvoj dítěte ve škole a dále smí spolupracovat s ostatními institucemi, které se na rozvoji dítěte podílí. To vše zastřešuje sociální pracovnice. Následně může podávat návrhy k soudu pro potřebnou změnu. Tato ochrana ke stabilizaci rodiny je bezplatná.

(Poradimesi.cz 2017) (Šance dětem OSPOD, 2019)

3.2 Legislativa

Vztah mezi pěstounem a dítětem upravuje jako základní předpis Občanský zákoník. Pěstounská péče je jednou z forem náhradní rodinné péče, kdy se ale nemění status dítěte po právní stránce. Tato forma svěření dítěte do cizí péče nastává tehdy, kdy není ani jeden z biologických rodičů schopen o dítě pečovat. Dle zákona má pěstounská péče přednost před umístěním dítěte do ústavní výchovy. Zpočátku soud ověřuje nejlepší podmínky pro vývoj dítěte. Soud tedy zjišťuje, jestli nejsou biologičtí rodiče schopni osobní péče o dítě, následně jestli není vhodnější v zájmu dítěte určit poručníka a zvolit formu osvojení. Pěstounská péče může být klasická či přechodná. U klasické pěstounské péče mluvíme o dlouhodobé péči obvykle do zletilosti dítěte. Od začátku roku 2013 existuje termín přechodná pěstounská péče, čemuž se taky říká profesionální pěstounství. Jde o omezené časové období, kdy se o dítě z nějakých závažných důvodů nemohou postarat biologičtí rodiče, nebo když ještě dítě nemůže být svěřeno do péče budoucích osvojitelů. To bývá v případech, kdy matka nedala souhlas s osvojením, souhlas rodičů je odvolán či soud ještě nerozhodl o tom, že není nutný souhlas biologických rodičů s osvojením. Přechodná pěstounská péče trvá maximálně jeden rok.

Výjimkou je situace, kdy jsou ke stejnému pěstounovi svěřeni sourozenci již svěřeného dítěte. V tomto případě může tato přechodná doba pro všechny děti trvat do dokončení péče jednoho roku posledního svěřence. Dětem po svěření do péče pěstounů zůstává přístup k biologickým rodičům. Pěstouni dětem poskytují možnosti pravidelného společného času s biologickými rodiči, kteří mohou požádat o návrat do jejich osobní péče. Pokud se jedná o změnu, která je v zájmu dítěte, soud většinou požadavku o svěření do péče k původní rodině vyhová. Rodičům dítěte zůstávají práva a povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti, kromě práv a povinností, které stanoví soud pěstounovi. Například osobní péče o dané dítě. Rodiče tedy mají právo dítě vidat a být o něm také informováni. Práva a povinnosti ze strany dítěte vůči pěstounům jsou soustředěny především na pomoc s domácností podle jejich schopností a možností. Pokud již dané dítě vydělává, mělo by přispívat na domácnost a společné potřeby rodiny. (Novotný et al. 2017, s. 194–196)

3.3 Kdo se může stát pěstounem

Mezi podmínky patří trvalé bydliště pěstouna na území České republiky, aby mohlo být svěřené dítě i nadále ve spojení s jeho původní rodinou a v případě možné příležitosti se k nim vrátit. Hlavní podmínkou je souhlas pěstouna se svěřením dětí do své péče. Na základě tohoto nutného souhlasu může soud zahájit řízení i bez návrhu pěstounů. Potom následuje předpěstounská péče, jejíž délka je flexibilní vzhledem k okolnostem daného případu. Dále se žádá občanská i trestní bezúhonnost a stabilní bydlení. Pro budoucího pěstouna je nemístné, aby měl jakékoliv finanční problémy. Pěstounství může být poskytováno samostatně nebo ve zvláštním zařízení, které je provozované někým pověřeným (tzv. SOS vesničky). Společná pěstounská péče nastává v případě, že jsou pěstouni manželé a zaniká v případě rozvodu, kdy se práva a povinnosti pěstounů rozdělí mezi jednotlivé pěstouny. V případě smrti jednoho z pěstounů ve společné pěstounské péči dítě zůstává svěřeno pozůstalému. Jestliže o pěstounskou péči žádá jeden z manželů, je nutné doložit souhlas druhého manžela, který se bude na péči o dítě podílet, i když se pěstounem nestane. Souhlas druhého manžela se nevyžaduje v případě, jestliže je nesvéprávný.

Pokud se chce o dítě postarat osoba blízká, soud jí dává zpravidla přednost a pěstounskou péči v takovém případě zamítá. Zároveň se zamítá pojem “pěstoun”

u biologických rodičů dítěte či prarodičů. Sourozenci se však pěstouny stát mohou. (Novotný et al. 2017, s. 196–197)

3.4 Práva a povinnosti pěstouna

Pěstoun má povinnost pečovat o dítě a je oprávněn zastupovat rodiče. Pěstouni svého svěřence zastupují a řeší za něj běžné záležitosti, jako například správu jmění. I když mají pěstouni zastupitelskou funkci, musí o významnějších rozhodnutích informovat soud. Na rozdíl od osvojitele nemá pěstoun vyživovací povinnost a získává nárok na peněžní odměnu za péči o dítě. Jestliže se rodiče dítěte s pěstouny nedohodnou na určité záležitosti, lze toto rozhodnutí ponechat soudu. Ten se rozhoduje v zájmu dítěte. Soudce může práva a povinnosti pěstouna pozměnit nebo je zcela zrušit. Zánik péče nastane v případě dosažení plné svéprávnosti a v případě nesvéprávnosti zanikne péče zletilostí svěřence. (Novotný et al. 2017, s. 197–198)

3.5 Dohoda o výkonu pěstounské péče

V obvodu trvalého bydliště pečující osoby či osoby v evidenci existuje příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, který předloží návrh o uzavření dohody. Tuto dohodu o výkonu pěstounské péče může daná osoba v evidenci upravit dle svých práv a povinností. Jestliže se pečující osoba či osoba v evidenci nevyjádří do smluvené doby, je dohoda upravena a uzavřena rozhodnutím. Rozhodnutí plyne zejména z individuálních potřeb a zájmů dítěte, ale také zahrnuje potřeby pečující osoby či osoby v evidenci náhradních rodičů. Dohoda se uzavírá pouze jednou, a to i v případě, kdy bude počet svěřených dětí narůstat. (Novotný et al. 2017, s. 202)

3.6 Dávky pěstounům

Občané České republiky, kteří poskytují péči těmto opuštěným dětem tak podporují zdravý stát a mají právo na státní finanční podporu. Záměrem těchto dávek je určitá kompenzace nákladů na potřeby cizího dítěte, jako odměna osobám pečujícím, dále také jako příspěvek k zakoupení osobního motorového vozidla a naposled příspěvek na ukončení pěstounské péče. První příspěvek dostane pěstoun při převzetí dítěte a to jednorázově. Jestliže jsou v dané rodině dva poručníci či manželé pěstouni, příspěvek jako odměna náleží pouze jednomu z nich. Tento měsíční příspěvek se odvíjí od počtu svěřených dětí a jejich zdravotního stavu. Běžně lze příspěvek na svěřené dítě pobírat do jeho věku šestadvaceti let. Ovšem může nastat výjimečná situace, kdy se tak neděje. A to v případě, kdy se svěřenec není schopen osamostatnit. Jakmile svěřenec dovrší své zletilosti, dostane jednorázový příspěvek při ukončení pěstounské péče. Tímto krokem dojde k zániku příspěvku na náklady potřeb dítěte. Dávky se vyplácí na pobočce úřadu práce příslušného kraje.

Výše odměny pěstouna u osob pečujících činí za kalendářní měsíc:

- 12 000 Kč, je-li pečováno o 1 dítě,
- 18 000 Kč, je-li pečováno o 2 děti,
- 30 000 Kč, je-li pečováno alespoň o 3 děti, či o dítě závislé na pomoci fyzické osoby.

Za každé další dítě svěřené do péče osoby pečující se odměna pěstouna zvyšuje o polovinu uvedené částky.(MPSV nedatováno)

3.7 Proces svěření dítěte do péče pěstounů

Proces svěření dítěte do pěstounské péče je upraven zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Postup:

1. Podat žádost o zařazení do evidence náhradních rodičů.
 - 1.1. Formulář je dostupný osobně na úřadě či ke stažení na stránkách MPSV.
 - 1.2. Předkládá se na sociálním odboru obce s trvalým bydlištěm.
2. Posouzení žadatelů obecním úřadem obce s rozšířenou působností.
 - 2.1. V rodině žadatelů proběhne sociální šetření v místě bydliště.
 - 2.2. Následně obecní úřad sepíše dokument s veškerými informacemi včetně žádosti.

- 2.3. Dokument obsahuje tyto údaje:
 - 2.3.1. jméno, příjmení, datum narození a místo trvalého pobytu,
 - 2.3.2. doklad o státním občanství,
 - 2.3.3. výpis z rejstříku trestů,
 - 2.3.4. zprávu o zdravotním stavu,
 - 2.3.5. údaje o ekonomických a sociálních poměrech,
 - 2.3.6. písemný souhlas s účastí na přípravě fyzických osob k přijetí dítěte,
 - 2.3.7. stanovisko obecního úřadu obce s rozšířenou působností k žádosti o zprostředkování pěstounské péče.
- 2.4. Kompletní dokument se posílá krajskému úřadu a dojde k odbornému posouzení.
3. Posuzování krajským úřadem.
 - 3.1. Krajský úřad zahrnuje psychologické vyšetření žadatelů a posudek lékaře o schopnostech žadatelů co se týče péče o dítě. Zároveň zastřešuje odbornou přípravu budoucích pěstounů.
 - 3.2. Posuzuje se:
 - 3.2.1. charakteristika osobnosti, psychický a zdravotní stav (včetně duševního, tělesného a smyslového stavu),
 - 3.2.2. předpoklady k výchově dítěte,
 - 3.2.3. motivace žadatelů, stabilita manželského vztahu a prostředí v rodině,
 - 3.2.4. přístup ostatních členů rodiny k přijetí dítěte.
4. Rozhodnutí Krajským úřadem o zařazení nebo nezařazení do evidence náhradních rodičů.
 - 4.1. V případě nezařazení do evidence je možnost odvolání se.
5. Výběr rodiny.
 - 5.1. Krajský úřad vede evidenci dětí čekající na umístění do pěstounské péče. Krajský úřad tedy vede evidenci o různých potřebách těchto dětí a zváží tak schopnosti a kompetence rodiny pro vývoj vhodné náhradní rodiny.
6. Kontakt s dítětem.
 - 6.1. Nejprve je rodina seznámena s podrobnou dokumentací ohledně vybraného dítěte a následně může dojít k osobnímu kontaktu.
(duhová skleněnka nedatováno)

3.8 Odlehčující pomoc

„Podle § 47 a odst. 2 písm. a) zákona o sociálně-právní ochraně dětí jde o „právo na poskytnutí trvalé nebo dočasné pomoci při zajištění osobní péče o svěřené dítě; tato pomoc spočívá zejména v zajištění krátkodobé péče.“

- 1. po dobu, kdy je osoba pečující nebo osoba v evidenci uznána dočasně práce neschopnou nebo při ošetřování osoby blízké,*
- 2. při narození dítěte,*
- 3. při vyřizování nezbytných osobních záležitostí,*
- 4. při úmrtí osoby blízké“*

(Martina Vančáková 2015)

V těchto případech pěstoun není schopen péče o svěřené dítě. Důvodů může být víc. Mezi tyto důvody patří povinná účast pěstouna na vzdělávání, kdy se musí od dítěte vzdálit. V tomto případě mluvíme o krátkodobém hlídání. Poté může dojít k dlouhodobému hlídání v případech vážného onemocnění pečovatele.

Rozhodnutí o tom, kdo se o dítě postará, padne vždy ve prospěch dítěte v péči. Pěstoun si může vybrat mezi registrovanými členy sociálních služeb, mezi pověřenými osobami s odbornou kvalifikací nebo taky mezi příbuznými. Ovšem v tomto případě je třeba s osobou blízkou sepsat jednoduchou dohodu. (Martina Vančáková 2015)

4 Vzdělávání

Učením rozvíjíme již zděděné spektrum našeho chování. Jde o určitý proces adaptace na neustále měnící se podmínky žití okolo nás. Vzdělávaný člověk se učí vědomostem, dovednostem, ale také dochází ke změně či zvažení svých vlastních postojů v běžném životě. (Plamínek 2014, s. 18)

Práce je soustředěna na vzdělávání dospělých, čímž se zabývá vědní disciplína andragogika. Andragogiku definujeme jako *“vědu o výchově dospělých, vzdělávání dospělých a péči o dospělé, respektující všestranně zvláštnosti dospělé populace a zabývající se její personalizací, socializací a enkulturací. V oblasti výchovy a vzdělávání se zabývá zvláštnostmi působení pedagogických zákonitostí na dospělou populaci, definuje osobnost dospělého ve výchovném a vzdělávacím procesu, definuje systém výchovy a vzdělávání dospělé populace, jakož i zvláštnosti ve vztahu k ostatním pedagogickým a společenským vědám. Na obsah pojmu i obsah andragogiky jako vědecké disciplíny, nejsou dosud názory sjednoceny“* (Palán 2002a).

Podle Palána se vzdělávání dospělých zaměřuje na dospělé osoby, které záměrně rozvíjejí své znalosti, hodnotové postoje, zájmy a jiné osobní a sociální kvality potřebné pro plnohodnotnou práci a plnění společenských a životních rolí. (Palán 2002b, s. 237)

4.1 Vzdělávání pěstounů

Práce se především zabývá vzděláváním v oblasti výchovy a vzdělávání dětí v pěstounských rodinách. Pěstouni tak potřebují posílit své kompetence k výkonu činnosti. Podkladem je tedy znalost, jak s těmito dětmi pracovat a jak jim dopřát kvalitní náhradu jejich biologických rodičů alespoň v možné míře. Novelizace Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně–právní ochraně dětí stanovuje povinnou dobu věnovanou vzdělávání pěstounů na 24 hodin za rok. Nejprve pěstoun absolvuje jednorázové přípravné školení dříve, než dojde k přijetí dítěte. Doba přípravného kurzu určuje forma pěstounské péče. Pro dlouhodobou formu pěstounské péče je určeno minimálně 48 hodin vzdělávání. Pro krátkodobou pěstounskou péči na přechodnou dobu je povinných 78 hodin vzdělávání. Tato přípravná školení pro budoucí pěstouny jsou zprostředkována krajským úřadem bezplatně.

Zároveň mají pěstouni možnost absolvovat bezplatné průběžné vzdělávání, kdy mají pěstouni jakékoliv formy péče povinných 24 hodin vzdělávání za rok. Tato povinnost se vztahuje na oba pěstouny, kterým byla svěřena společná péče dítěte.

Obsah průběžného vzdělávání se odvíjí od potřeb svěřence, dále se soustředí na rozvoj schopností a kompetencí jednotlivých pěstounů a také na zvyšování kvality náhradní rodinné péče. Vzdělávání může probíhat osobně na pobytových kurzech či besedách, nebo formou e-learningu či samostudiem. Podle prováděcí vyhlášky §5, která upravuje obsah podkladů vzdělávání pěstounů, je pěstoun povinen doložit záznam o účasti na kurzu nebo osvědčení z absolvování. (Martina Vančáková 2015)

4.1.1 Obsah vzdělávání

Podle vyhlášky § 5 č. 473/2012 Sb. o provedení některých ustanovení zákona o sociálně–právní ochraně dětí se obsah vzdělávání pěstounů zabývá následujícími okruhy:

- a. *získávání nových informací a schopností v oblasti péče o dítě,*
- b. *získávání znalostí a dovedností při péči o specifické skupiny dětí, zejména dětí jiného etnika, dětí se zdravotním postižením, sourozeneckých skupin, dětí, které zažily týrání, zneužívání či zanedbávání,*
- c. *poskytování péče při změnách spojených se vzděláváním nebo vývojovými fázemi dítěte,*

- d. *zvládnání krizových situací,*
- e. *návrat dítěte do původní rodiny a přechod do náhradní rodiny,*
- f. *přípravu dítěte na osamostatňování se související se zletilostí a odchodem z náhradní péče, s ohledem na věk dítěte a jeho vývojové a sociální potřeby (Zákony pro lidi 2012).*

4.1.2 Vzdělávací program

Vzdělávací program tvoří seskupení jednotlivých akcí, které se postupně tvoří následujícími body:

1. analýzou potřeb,
2. formulací cílů,
3. návrhem vzdělávacího programu (metody, splnění potřeb, lektori, dotace),
4. plánováním a realizací vzdělávacích akcí,
5. kontrolou a hodnocením. (Palán 2002b, s. 235)

4.1.3 Metody a formy

Osoby v evidenci náhradních rodičů se mohou vzdělávat různými formami učení, kde zvyšují kvalitu svých dovedností a znalostí v péči o dítě. Nejběžnější formou vzdělávání je přednáška, kdy se zúčastněné osoby účastní monologu ze strany lektora. Přednáška by měla podle Palána obsahovat výklad, důkazy, příklady z praxe, fakta a zajímavosti. (Palán 2002b, s. 176)

Další metodou je několikadenní vzdělávání formou víkendových pobytů. Pokud se pěstouni setkají se záměrem řešení určité problematiky, nejčastěji se uspořádá konference. Zde se sejde uskupení lidí, kteří mají promyšlený cíl. (Palán 2002b, s. 102)

Forma na základě neřízeného učení s vlastním zájmem pěstounů je samostudium. To může probíhat formou vzdělávání z knih, online z internetu nebo pomocí interaktivních kurzů. (Průcha a Veteška 2012, s. 226)

Nejčastěji se vyskytují následující metody:

- vyprávění,
- práce s textem,
- didaktické hry,
- vysvětlování,
- demonstrace ze zkušenosti,

- kazuistiky.
(Průcha a Veteška 2012, s. 172)

4.2 Odborná pomoc

Pěstouni mají vzhledem k náročnosti jejich činnosti nárok na odbornou pomoc. Náhradní rodiče mohou přijímat pomoc formou průběžného poradenství i návštěv psychologických terapií. Tato pomoc je hrazena doprovodnou organizací. Jedná se o případy spjaté s výkonem pěstounské péče. Rodina žádá o pomoc s řešením především následujících oblastí:

- ztráta blízkých osob a její zpracování,
- navázání bezpečného vztahu s náhradní pěstounskou rodinou,
- vlastní identita dítěte (uvědomění si svých rodinných kořenů),
- citové vztahy s rodinou i blízkými lidmi,
- léčení traumat dítěte,
- terapie přímo pro osobnost pěstouna.

(Martina Vančáková 2015)

4.3 Příprava dětí žijících v rodině pěstouna

K přípravě přijetí svěřence do rodiny patří pozornost i biologickým dětem pěstounů. Tyto děti tak přijímají sourozence cizí krve a je potřeba tyto děti na tak náročný proces připravit. Budou s přijatými dětmi sdílet společnou domácnost, své rodiče, svůj čas. Stále zde budou ale odlišnosti v prožité minulosti, v rodinných hodnotách nebo kulturách.

Ke snadnějšímu budování společné budoucnosti sepsala americká pěstounka Jayne Schooler pár následujících rad.

1. Biologické děti pěstounů se mohou těšit na zábavu s dětmi a mohou brát děti s realistickým očekáváním.
2. Je možné, že se změní rodinný řád.
3. Biologické děti pěstounů si zaslouží projevit smutek i vztek, pokud se nacházejí v náročné rodinné situaci.
4. Biologické děti mohou mít problém vysvětlit nastalou situaci svým kamarádům a odpovídat na jejich možné náročné otázky.
5. Biologické děti nemusí očekávat množství negativních pocitů a reakcí.

6. Biologické děti mohou zažívat vyčlenění z rodinného kolektivu, kdy se rodina soustředí na nově přijaté děti. (Medefind 2011).

Pěstounka Schooler také poukázala na kladné vlivy na vývoj biologického dítěte. Z jejích výzkumů plyne spousta pozitivních důsledků. Například to, že se sourozenci většinou stávají plnými ochránci svých přijatých sourozenců a rádi vnímají jejich malé pokroky. Mnoho dětí pěstounů se vyvíjejí s větším zájmem o druhé, objevuje se u nich vyšší míra altruismu a často vedou budoucnost v sociálních směrech. Často se snaží pomáhat dalším generacím. Tyto děti vnímají na druhých spíše pozitivní schopnosti a silné stránky. Mají větší pochopení pro lidi s kulturními i jinými odlišnostmi. Jsou empatictí a většinou jasně chápou, že jsme každý jiný. Dále mají větší vášeň pro spravedlnost. To vše vnímá Schooler jako důsledek jejich rodinné výchovy. (Medefind 2011)

V České republice zahrnuje příprava dětí a mladých lidí v pěstounské rodině min. 4 hodiny. Pro děti starší 12 let se doba pohybuje okolo 6 hodin. I když děti nejsou povinné se skupinového sezení zúčastnit, jsou většinou motivované ze strany hodnotícího pracovníka, aby přípravu absolvovaly. Děti jsou většinou rozděleny na skupiny podle věku a podle toho, jsou-li dětmi vlastními či již přijatými. U dětí již svěřených, které čekají na nového člena rodiny, je zapotřebí znát jejich osobní příběh. Je třeba uvědomění lektorů, jak moc náročné tohle téma může pro dané dítě být. Proto by počet vzdělávaných měl být přizpůsoben počtu lektorů. Mohou se pak věnovat dětem i v případě možných specifických potřeb jednotlivých dětí. Skupiny se staršími dětmi ve vzdělávání by ocenily delší přípravu. Centrum náhradní rodinné péče Amalthea o.s. zahrnuje do přípravy biologických dětí přínosná setkání s dětmi, které do rodiny také přijaly cizí dítě. Příprava se soustředí na pozitivní stránky přijetí nového člena rodiny. (Černá a Svoboda 2011, s. 17,18)

Další přístup k přípravě biologických dětí má organizace Dobrá rodina, která nabízí přípravné kurzy na přijetí cizího dítěte do rodiny formou pobytových a dětských klubů. Snaží se o to, aby tuto změnu rodinného systému neodnesl nejcitlivější článek. (Dobrá rodina 2015)

I když se spousta institucí snaží vylepšovat přípravu biologických dětí pěstounů, není daný ideální obecný vzorec pro všechny. Jedná se o velmi individuální řešení jednotlivých organizací.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 O rodině pěstounů

Pěstouni mají vlastní čtyři děti, které se jmenují Lukáš (25 let), Kateřina (23 let), Nikola (20 let) a Petra (11 let). I přes tento nevšední počet vlastních dětí přijali do své pěstounské péče čtyři další děti, a to romského původu. Když starší děti pomáhaly s výchovou nejmladšího sourozence, uvědomila si rodina svou sílu v zázemí. Jednou při večeři, když už byla Petra starší (5 let), se rozhodla matka rodině sdělit, že by mohli poskytnout bezpečné zázemí i cizímu miminku. Nejprve to byl pro rodinu šok, navíc všichni odborníci a rodinní známí rodinu strašili s možnými problémy a špatnými následky. Po první osvojené holčičce romského původu, Elence, všechny obavy zmizely. Rodina nejprve o dítě minoritního etnika nestála, ale když přišla nabídka Elenky v roce 2014 s jejím osobním příběhem, rozhodla se rodina Elenku v jejich 8 měsících přijmout za svou. Její biologická matka měla po čase druhé dítě, a to chlapečka Mariána. Toho rodina pěstounů přijala bez váhání v jeho prvním týdnu, jelikož byl biologické matce ihned odebrán. Když už tedy měla matka v pěstounské péči Elenku, rozhodla se si vzít i Mariána, aby byli sourozenci pospolu. Teď má Marián 5 let. Biologická matka těchto sourozenců ovšem s početím nového sourozence neváhala a zanedlouho se narodil další sourozenec, a to holčička Ema. Ta se do rodiny pěstounů ke svým sourozencům dostala ve svých 8 měsících. Nyní má Ema 2 roky. Sourozenci tak mají příležitost vyrůstat v rodinném stabilním prostředí společně. Posledním přírůstkem do rodiny je Jakub. Jejich vlastní matka se již v nemocnici rozhodla, že stejně tak jako ostatní své děti jej vídat nechtěla. Kuba je na světě nyní měsíc a již třetí den svého života byl z nemocnice odebrán rovnou do rodiny pěstounů za svými sourozenci. Tihle čtyři sourozenci mají ještě dva starší sourozence, kteří jsou bohužel umístěni v ústavu. Rodina by se zachováním přirozenosti měla přijímat do pěstounské péče pouze mladší děti, než již v rodině jsou. Pěstounka pro nejstarší sourozence hledá rodinu, která by se jich ujala a mohli se tak všichni sourozenci vídat. Rodina pěstounů s dětmi probírá jejich pravý původ a rodinné kořeny. V rodině je celkově otevřená a sdílená komunikace.

5.1 Specifika romských dětí

V ústavách žije velké procento romských dětí, jelikož se o ně jeví nižší zájem o svěřením do péče. A to, i přestože si zaslouží fungující plnohodnotnou rodinu stejně jako majoritní skupina obyvatelstva. Většinou je tomu tak kvůli různým předsudkům, co na to řeknou příbuzní a okolí. Náhradní rodiče si vezmou dítě odlišného etnika většinou z důvodů, že není k mání dítě majoritního etnika nebo nechtějí na přijetí dítěte dlouho čekat. Základem úspěchu je velká znalost kultury daného etnika. Rodiče tak mohou předvídat následky dosavadní výchovy a pochopit tak jejich jiný způsob přemýšlení. Romské dítě v cizí rodině zažívá neznámý základní kulturní rámec. Je důležité s dítětem romského původu o jeho biologické rodině a jeho kořenech důkladně mluvit. Dítě musí pochopit, že být Rom neznamená jen krásná hudba, tanec a historie. Ale také občas například nepříjemné postavení ve společnosti. Ke zvládnutí problémových situací je třeba náhradním rodičům poskytnout odbornou pomoc, aby se s těmito dětmi naučili pracovat tak, jak si zaslouží. Je potřeba pár pravidel, která mohou být složitá v jejich přijetí. Romské děti málokdy mají zažitá pravidla, a tak jim většina principů k zapamatování trvá déle. Náhradní rodina na to musí být připravená. Výchova dětí v romské rodině je velmi odlišná. Děti zde mají větší svobodu a učí se formou pozorování a napodobování komunity. Zatímco evropský vzorec rodiny učí dítě individuálně, jako přípravu na budoucí život. Dnes se Romové přizpůsobují evropským standardům, avšak jejich přirozenou stránku nelze obejít. Proto by se dítě mělo odebírat rodině pouze v případech, kdy se opravdu nemohou postarat o jejich základní psychické a fyzické potřeby. V případě náhradní rodinné péče by měla fungovat velká tolerance odlišností, obohacování obou kultur a mentalit. (Vaculík 2018)

5.2 Organizace A

Právě u organizace A se rodina pěstounů, o které bude zmínka, vzdělává. Organizace nabízí odborné semináře pro osoby v evidenci náhradních rodičů a pečující osoby ve Frýdku-Místku. Dále zde nabízí také odborné kurzy pro neziskové organizace, sociální pracovníky a pedagogy. Organizace nabízí také akreditované semináře pro žáky základních i středních škol. Zároveň se věnuje i výchovným poradcům na těchto školách.

Témata se vybírají před uskutečněním akce, a to po domluvě rodin a jejich aktuálních potřeb. Téma může zvolit také doprovázející organizace.

Nabízená témata jsou například:

- *„Význam biologické rodiny pro dítě v NRP, jak mluvit s dítětem o rodičích,*
- *podpora vztahů dítěte a jeho rodiny,*
- *specifické poruchy učení + ADHD,*
- *hranice ve výchově,*
- *poruchy chování, trestná činnost,*
- *jak pracovat s dítětem týraným, zneužívaným,*
- *podpora osobní a kulturní identity dítěte,*
- *attachment – poruchy attachmentu a možnosti léčení,*
- *jak vést dítěti „knihu života“ a práce s ní,*
- *komunikace s biologickou rodinou dítěte.“ (Organizace A 2013)*

Část své povinnosti vzdělávání si mohou pěstouni splnit odbornou četbou, kterou nabízí přímo knihovna v centru organizace. Dále je pěstounům nabízeno vzdělání formou e-learningových kurzů pomocí internetu. Po absolvování dostanou pěstouni osvědčení z tématu, které je vybráno klíčovým pracovníkem.

Témata jsou například:

- Vývojové fáze dítěte, 8 hod.
- Efektivní komunikace, 4 hod.
- Prevence ve výchově – bezpečnost na internetu, 4 hod.
- Prevence ve výchově – sociální síť, 3 hod.
- Prevence ve výchově – poruchy příjmu potravy, 3 hod.
- První pomoc dětem – úrazy, 5 hod.

Každý měsíc se sejdou náhradní rodiny s klíčovým pracovníkem a sdílejí své rodinné záležitosti. I tato forma klubových aktivit se počítá do povinného času určenému vzdělávání. (Organizace A 2013)

5.3 Rozhovory a výsledky

Rozhovor s biologickými dětmi pěstounů:

Pro vlastní děti pěstounů jsem zvolila formu kvantitativního šetření, a to z důvodu, že se dva nejstarší sourozenci nacházejí dlouhodobě v zahraničí. Přesto mě zajímají jejich počáteční pocity a možnosti vzdělávání v pěstounské péči. Formou dotazníkového šetření byly položeny následující otázky:

1. Kolik je ti let?
2. Kolik jsi měl/a let, když se tvá rodina rozhodla pro pěstounství?
3. Žiješ nyní v domácnosti s dětmi v pěstounské péči?
4. Jaké byly tvoje první pocity, když ses dozvěděl/a, že se rodiče stanou pěstouny?
5. Jaká byla tvá reakce na nové děti v rodině?
6. Navštívil/a jsi přípravný kurz předtím, než se tvá rodina zapojila do pěstounství?
7. Uvítal/a bys obsáhlejší přípravu?
8. Navštěvuješ průběžné vzdělávání ohledně pěstounství?
9. Pocítil/a jsi někdy potřebu (psychologické) pomoci?
10. Kdy jsi vnímal/a největší problém ve výchově těchto dětí? A co ti pomohlo problém překonat?
11. Co bys dětem v pěstounské péči chtěl/a předat, jako poselství do života?

Zpracované dotazníky s dětmi pěstounů:

Nejstarším synem pěstounů je ve věku 26 let Lukáš. Když se jeho rodina rozhodla stát se pěstouny, bylo mu 19 let. Jeho první pocity popsal následovně: *„Měl jsem radost z toho, že dáme teplo domova někomu, kdo ho nemá. Zároveň obavy z toho, aby to negativně neovlivnilo naši stávající rodinu.“* Jeho první reakci na děti si pamatuje takto: *„Přijal jsem je s otevřenou náručí. Všechny jsme měli naprosto od malička (některé pár dní, některé pár měsíců), takže i adaptace z jejich strany byla snadnější.“* Lukáš navštívil jeden přípravný kurz v organizaci B, ale větší přípravu zajistili rodiče. Na otázku, zda by uvítal větší přípravu na pěstounství, odpověděl: *„Ani ne. Nejdůležitější je, aby věděli rodiče (pěstouni), do čeho jdou. My jsme potom byli informováni jak z jejich strany, tak ze strany sociálky.“* Lukáš nenavštěvuje průběžné vzdělávání ohledně pěstounství a zároveň nikdy nepocítil potřebu psychologické pomoci. Největším

problémem je z pohledu Lukáše zdravotní stav dětí. Jelikož si mnohé nesou spoustu neduh od drogově závislých, vlastních rodičů. Přístup ale zastává takový, že obvykle není nic, co nejde překonat. Poslední otázkou bylo, co by Lukáš chtěl pěstounským dětem vzkázat do života, jako takové poselství.

Lukáš odpověděl následovně: *„Každé dítě, které je v pěstounské péči, jednou projeví zájem o své "vlastní" rodiče. Tak to je, bylo, a bude. Chtěl bych však říct, že je vždy potřeba myslet na ty, kteří sice pokrevní rodiče nejsou, ale vzali si je, jako děti, za své a roli rodiče zastali místo nich. Pěstounství se nedělá kvůli vděku, ale snaže někomu pomoci. To však nemění nic na tom, že projevený vděk od dítěte v pěstounské péči může zahřát u srdce, a je to pro pěstouna tou největší odměnou, stejně jako úsměv na tváři.“*

Druhou nejstarší dcerou pěstounů je Kateřina, která má nyní 23 let. Když se rodiče rozhodli pro pěstounství, oslavila zrovna 16 let. S rodinou žije ve společné domácnosti jen 5 měsíců v roce, jelikož studuje v zahraničí. Její první pocity, kdy se dozvěděla o poskytnutí pěstounské péče, popisuje velice pozitivně. *„Je to krásné a lidské, moct někomu dát normální rodinný život“* popisuje Kateřina. Nové děti v rodině už od začátku přijímala s otevřenou náručí. Na nastalou změnu v rodině Kateřinu připravila především její rodina, absolvovala jeden přípravný kurz a obsáhlejší přípravu by neuvítala. Jejími slovy: *„Ne, byli jsme na jednom školení pro pěstounské děti a přišlo mi to jako zabítý čas, absolutně neuměli předat to důležité. Daleko lepší práci odvedli mi rodiče, kteří k tomu byli také vyškoleni.“* Kateřina se neúčastní na průběžném vzdělávání a ani nikdy nepocítila potřebu odborné psychologické pomoci. Na otázku, kdy pocítila největší problém ve výchově s těmito dětmi a co jí pomohlo problém překonat, odpověděla: *„Jsou jiné než biologické děti, mají extrémní potřebu dostávat pozornost. Což je ale pochopitelné, když to jsou třeba nechtěné děti, které se jen snaží ujistit, že patří mezi nás a že je máme rádi. Člověk se na to musí dívat očima lásky.“* Dětem by do života vzkázala: *„Ať se mají rádi takoví, jací jsou.“*

Třetím sourozencem je Nikola. Nyní je jí 21 let. U pěstounských dětí nyní tráví spolu s mladší sestrou Petrou většinu času. Nikole bylo 13 let, když se její rodina rozhodla pro pěstounství. Její první pocity ohledně pěstounství popisuje takto: *„Měla jsem radost a těšila jsem se, připadalo mi to fajn i kvůli mladší sestře (nyní má 11 let), která do té doby vyrůstala skoro jako jedináček, protože mezi ní a námi staršími sourozenci (21, 23, 26) byl velký věkový rozdíl. Myslím, že jsem měla trošku i obavy, jestli dokážu přijmout úplně cizí děti za vlastní sourozence, nedokázala jsem si to představit.“* Nakonec ale přijaté děti velice přirozeně přijala za vlastní sourozence:

„Dostávali jsme je postupně, ale reakce byla u každého stejná. Zamilovala jsem si je a samotné "přijetí" bylo nakonec velice přirozené a automatické, teď je beru opravdu jako vlastní. Taky jsem vždy na začátku pociťovala hrozně moc lítosti a nemohla jsem pochopit, jak o ně rodiče nemůžou mít zájem. To mi zůstalo samozřejmě do teď.“ Ve vzdělávací instituci pro pěstouny absolvovala přípravný kurz pro děti pěstounů, větší přípravu by ovšem neuvítala, jelikož jí nejvíce předala mamka, se kterou vše intenzivně probíraly. Nikola nenavštěvuje průběžné vzdělávání, a ani nikdy nepocítila potřebu odborné psychologické pomoci. Na otázku, kde vnímala největší problém a co jí pomohlo jej překonat, odpověděla: *„Je těžké přijmout, že jsou jiní a potřebují docela jiný přístup, než jsme potřebovali jako děti třeba my, myslím já a mí sourozenci. Člověk potřebuje obrovskou dávku trpělivosti a musí být mnohem zásadovější a striktnější. Naše přijaté děti potřebují mít opravdu jasně vymezené hranice, a to je často náročné.“* Dětem do budoucího života vzkazuje: *„Chtěla bych, aby pamatovali, že jsou součástí naší rodiny a vždycky tu pro sebe všichni budeme.“*

Nejmladším sourozencem je Petra. Když rodina přijala první dítě do pěstounské péče, měla Petra sotva 5 let. Od svých starších sourozenců tedy měla značný věkový rozdíl. Když se dozvěděla o tom, že její rodina přijme cizí děti do vlastní péče, byla ráda za další nové sourozence. Petra absolvovala základ přípravného kurzu u organizace B, jako její sourozenci. Na otázku, zda by uvítala lepší přípravu, odpověděla, že ani ne. Zároveň se nyní neúčastní žádného průběžného vzdělávání a ani nepocítila potřebu psychologické pomoci. *„Největší problém je, když neposlouchají a dělají nepořádek. Překonat se to moc nedá, musí se to prostě naučit“* odpověděla Petra na otázku hlavních problémů a jejich řešení. Dětem by jako poselství do života chtěla vzkázat uvědomění, že pro ně na světě vždycky někdo je.

Rozhovor s matkou (pěstounkou)

S matkou, jako pěstounkou, jsem provedla výzkum formou kvalitativního šetření. Rozhovor je polostrukturovaný a odpovědi jsou zaznamenány v nahrávce. Pěstounka s nahráváním souhlasila. Z nahrávky se rozhovor zpracoval písemně. Nahrávka byla po přepisu do písemné podoby vymazána a nebyla použita na jiný účel než pro tuto práci.

Otázky pro rodiče (pěstouny):

1. Co vás přivedlo k myšlence, že byste se stali pěstouny? Proč jste zvolili zrovna tuto formu náhradní péče?
2. Plánovali jste již od začátku přijmout děti romského původu?
3. Nyní se vzděláváte v organizaci A ve Frýdku-Místku. Byla to vaše první volba?
4. Pamatujete si, jak probíhal váš přípravný kurz? Vybaví se vám nějaké první pocity?
5. Jak často navštěvujete průběžné vzdělávání nebo akce pro pěstounské rodiny?
6. Chybí vám nějaká témata v průběžném vzdělávání pěstounů? Rozvinula byste některá témata více, než nabízí vaše instituce?
7. Jakou formou se vzděláváte nejraději?
8. Jaký máte názor na přípravu vlastních dětí ze strany instituce, kde se vzděláváte?
9. Uvítala byste tehdy větší pomoc ze strany instituce?
10. Co vám pomohlo připravit své děti na takový zásah do rodiny, jako je přijetí cizího dítěte? Byl to vůbec zásah?
11. Pocítila jste někdy potřebu psychologické pomoci?
12. Kdy jste pocítili největší problém ve výchově pěstounských dětí a jak se vám daří tyto problémy překonávat?
13. Kdy jste začala s Elenou řešit tematiku Romů?
14. V čem cítíte největší rozdíl ve výchově biologických dětí a dětí přijatých?
15. Co byste dětem v pěstounské péči chtěli předat jako poselství do života?

1. Co vás přivedlo k myšlence, že byste se stali pěstouny? Proč jste zvolili zrovna tuto formu náhradní péče?

Vybrali jsme si pěstounskou péči, jelikož máme svoje čtyři děti, a kdybychom si dali žádost na adopci, byl by to delší proces. Formu náhradní rodinné péče, jako je adopce, dávají přednostně lidem, kteří nemohou mít své vlastní děti. Na pěstounskou péči mám mateřské pudy ukojené, a tak mám menší pravděpodobnost selhat. Jednak mám zkušenosti, jsem po citové stránce naplněna a dokážu se na děti neupnout tolik, jelikož máme čtyři vlastní.

2. Plánovali jste již od začátku přijmout děti romského původu?

Ze začátku jsme rozhodně neplánovali přijmout děti romského původu. Když jsme vyplňovali dotazníky, zaškrtnuli jsme jednoznačně, že nechceme děti jiného etnika. Na úřadech se nám smějí, že jsme nechtěli romské děti, když nakonec máme čtyři. Zajímavé bylo, že když nás školili o různých hendikepech a četli nám kazuistiky dětí, bývalo to u bílých dětí mnohem horší. Ty romské děti se zdály být zdravější. Samozřejmě mají všechny určité psychické problémy jako následky opuštění. Nyní se tedy u druhé nejmladší odkrývá sluchová vada, jinak jsou děti zdravé. A to navzdory tomu, že je jejich matka drogově závislá.

3. Nyní se vzděláváte v organizaci A ve Frýdku-Místku. Byla to vaše první volba?

Po přípravném školení v organizaci B ve Frýdku-Místku jsme se měli rozhodnout, se kterou organizací podepíšeme smlouvu. Byla nám teda doporučena organizace A, kde jsme spokojeni dodnes.

4. Pamatujete si, jak probíhal váš přípravný kurz? Vybaví se vám nějaké první pocity?

Svůj přípravný kurz si pamatuji velice dobře. Bylo to velice náročné až depresivní. Zdálo se mi, že nás všichni jen odrazovali. Chodila jsem domů se špatným svědomím, že si chci zničit fungující zdravou rodinu. Vůbec mi nedodávali elán, měla jsem pocit, že jdu hlavou proti zdi a ohrožuji svoji funkční rodinu. Přesto jsem vytrvala u rozhodnutí, že chceme děťátko do pěstounské péče. Potom jsem pochopila, že to byl účel školení, kde se člověk nesmí zlomit a musí se držet svého přesvědčení. Říkala jsem si, že když mě skolí jedna paní se slovy, ať to nedělám a jak moc je to těžké, tak bych pak nebyla schopná překonávat ty překážky a zátěžové situace, které přijdou i s tím dítětem. Jsem ráda, že jsem

se nenechala přesvědčit a že je teď mám. Občas jsem měla pocit, že odejdu s tím, že mám svoje čtyři děti biologické a stačí to. Celkově jsem ten kurz vnímala jako zastrašování. Naše Petra měla tehdy 5 let, tak mě to znejistilo, jestli ji neublížím a nezničím ji dětství. Protože takhle nám to tehdy podali, že si rozbijeme rodinu a ať nečekáme žádný vděk. Bylo to pro silné povahy. Ale když jsme si povídali o emocích těchto dětí a dostala jsem příležitost se do nich vcítit, abych to dítě dokázala lépe pochopit, tak mě to motivovalo a bavilo. Chtěla jsem chápat pocity dítěte, které přijde do cizí rodiny. Další bylo testování pěstounů. Nelíbilo se mi množství otázek, které nám dávali. Počty šly do sta otázek denně, a to bylo na psychiku náročné. V tu dobu se v roce 2013 uplatnila novela zákona o zvýšení peněz pro pěstouny. Domnívala jsem se pak, že to mohl být jejich způsob vyfiltrování dobrých pěstounů. Dnes už mají jinou strategii, jelikož je velký nedostatek pěstounů. Nemělo by to být tak odrazující.

5. Jak často navštěvujete průběžné vzdělávání nebo akce pro pěstounské rodiny?

Musíme mít splněných 24 hodin vzdělávání ročně. Je nám nabízeno formou desetidenní dovolené u moře, což jsme také absolvovali a bylo to moc příjemné. Školili jsme se každý den a byl tam program pro děti. Teď využíváme spíše ty víkendové programy nebo jednodenní školení. Dopředu máme na výběr mezi několika tématy. Ty víkendové programy jsou v hezkém prostředí v přírodě, kde mají na programu školení na dané téma a program pro děti. Na školení dojíždíme s manželem a dětmi v péči. Vždycky to vnímáme jako přínos.

6. Chybí vám nějaká témata v průběžném vzdělávání pěstounů? Rozvinula byste některé téma více, než nabízí vaše instituce?

Určitě bych to obohatila, protože je to většinou obecné a nikdy jsem se nesetkala s tím, že by nám řekli, co dělat, když se dítě chová tak a tak. Chybí mi tam modelové situace, jak se zachovat v určitých výchovných momentech. Moc se mi líbí přístup doktorky Pekařové, která je zastáncem přísnějšího modelu rodičovství. Nabízí modelové situace ve výchově dětí. I u přípravy pěstouna jsem čekala nějaké modelové situace, a že nám řeknou, jak se máme zachovat v určitých zátěžových situacích. Jediné, co nám všude říkali, bylo to, že si máme uvědomit mantinely ke svým vlastním dětem, a ty mantinely udělat pevnější k dětem přijatým. Ty hranice mají být zároveň pružnější vzhledem k individualitě.

7. Jakou formou se vzděláváte nejraději?

Po skončení obecné přednášky máme možnost téma rozšířit o sdílení svých zkušeností s ostatními pěstounskými rodinami. Takže asi sdílení s rodinami a poslech výkladu. Sedíme v lavicích jak ve škole nebo sedíme v kruhu v příjemné místnosti. Individuální formy vzdělávání se moc nenabízí, ale vždy je prostor zajít za tím psychologem nebo prezentujícím pro osobní radu.

8. Jaký máte názor na přípravu vlastních dětí ze strany instituce, kde se vzděláváte?

Neměla jsem pocit, že by příprava mých dětí byla nějak promyšlená. Mluvili s našimi dětmi tak, aby věděli, že to úplně neodmítají, protože v takovém případě by nám je nesvěřili. Instituce na děti udělala psychologický posudek. Učily se tam různé relaxační metody jako bubnování, třepání s pískem apod. To se mým dětem nelíbilo a připadaly si jako blázni. Ocenila bych, kdyby mluvili o citech odložených dětí, které přijdou do naší rodiny.

9. Uvítala byste tehdy větší pomoc ze strany instituce?

U jediné Petry jsem pocítila problém. Byla maličká a těšila se na nové sourozence. Ptala se mě častokrát před spaním, kdy už k nám přijdou. V instituci mi radili, abych to s ní ještě neřešila, ale já ji to řekla. Chtěla jsem, aby připravená a nesouhlasím s tím, aby se o tom v rodinách nemluvalo. Ten proces přijetí dítěte trval přes rok a půl, kdy Petra už ztrácela naději a věřila mi čím dál méně. Bylo mi to nepříjemné a mohlo by to probíhat rychleji. To vnímám jako velkou chybu systému.

10. Co Vám pomohlo připravit své děti na takový zásah do rodiny, jako je přijetí cizího dítěte? Byl to vůbec zásah?

Měla jsem doma nachystanou půdu, protože u nás bylo vždycky hodně dětí. Často jsem hlídala cizí děti nebo děti od sousedů. V tom to bylo jednoduché. Potom jsem rodině vysvětlovala, proč to tak cítím, proč to chci dělat a oni mi věřili. Oni sami mě podpořili, když už jsem čekala Petru, která je o něco mladší než ostatní sourozenci. Ukázalo se, že co do nich celý život člověk tiskne, tak to potom sklízí. Když jsem jim vysvětlila, že chci přijmout opuštěné dítě, o které se nikdo nechce starat, tak byli tolerantní a chápaví. Neřekli by mi ne. Když k nám přišla Elena v 8 měsících, tak to nebyl velký zásah. Brali jsme ji jako panenku na hraní. Volala jsem potom na úřad, aby nám dali další. Že máme panenku a ráda bych začala makat. Jedno dítě nám žádnou krizovou situaci nespustilo. Teď je to

samozřejmě jiné, když jsou čtyři. Ale vzájemně si pomáháme, funguje u nás celé rodinné společenství.

11. Pocítila jste někdy potřebu psychologické pomoci?

Osobně jsem potřebu psychologické pomoci nepocítila. Ale když jsem měla Jakuba, bojovala jsem každý den večer s únavou a měla jsem pocit, že je něco špatně. Kuba měl zrovna dva roky a byl velice náročný na hlídání. Byl nebezpečný i sám pro sebe. Nedal se spustit z oka. Byl by schopný utéct na ulici. Žít v tomhle vypětí bylo hrozné a byla jsem opravdu vyčerpaná. Říkala jsem si, jak je možné, že to nezvládám, když dělám vše stejně jako u svých dětí. Tehdy jsme byli na školení psychologickém, kde jsem se seznámila s doktorkou psychiatrickou. Objednala jsem se k ní s Kubou i Elenkou. Čekala jsem, že mi řekne, abych se dala do kupy já sama, jak to většinou bývá. Nakonec mi ale sama řekla, jak jsem to mohla zvládat, tak dlouho bez medikace. Kubovi i Elence diagnostikovala silné ADHD. Ještě mě pochválila i politovala, což mi tehdy hodně pomohlo. Doteď si pamatuji, jak mi vysvětlovala metaforou mou snahu, že těžce zanícené slepé střevo nevyлéčím láskou. To bez lékařského zákroku nejde. Já jsem se tomu bránila a nebylo mi to příjemné. Nechtěla jsem do svých dětí dávat léky. Nakonec jsem vybrala ty nejslabší, aby jim nepoškodily orgány. Pochopila jsem, že by měly těžký život s tím, jak to mají v té hlavičce. Nebylo by jim v tom těle v té rychlosti dobře. Neumím si představit, co vše se v nich odehrává. Když už jsou teď medikováni, vnímám pokroky a z každého posunu mám radost. I když přijmout to bylo velice náročné.

12. Kdy jste pocítila největší problém ve výchově pěstounských dětí a jak se vám daří tyto problémy překonávat?

Tyhle děti se vychovávají úplně jinak než ty vlastní. Uvědomila jsem si, že jsem měla hodně hodné děti. Chce to neskutečnou trpělivost a hodně věcí důrazně opakovat. A pak najednou přijde den, kdy odstraníme jeden neduh a já jsem tak strašně šťastná. I když je to maličkost, mám velkou radost. Proces je desetkrát těžší než u vlastních dětí, ale dává mi to taky desetkrát větší radost. Sílu vnímám v určité sebelaskavosti. Hlídám si čas, který věnuji sama sobě. Ten pak věnuji cvičení, a to buď sama, nebo s rodinou. Nechci se odevzdat dětem tak, abych měla vytahané tričko a stála celý den u plotny. Myslím si, že tím předcházím vyhoření. V tom si to umím naplánovat a cítím v tom sílu. Když jsem já sama spokojená, jsou potom i ty děti. Navíc mi přijde, že čím víc dětí máme, tím víc je můj manžel lepší a vyzrálejší. Což je pro mě krásné, protože jsme zbořili mýty o rozboření

rodiny. Máme v rodině hodně lásky. Všichni nám říkali, nečekejte vděk, ale ty naše děti umí dát hodně lásky zpět a hodně vděku. Poznala jsem to, když jsem teď byla nemocná.

Moc neočekávám, ale tlačím je do toho, když cítím, na co mají. Snažím se, aby Elenka neměla nálepku cigošky, což je problém, jelikož se umí tak spustit. V jedné pedagogicko-psychologické poradně říkali, abychom ji zařídili asistenta a odklad do školy. Přitom si to nemyslím. Jen se umí občas prezentovat hloupě.

13. Kdy jste s Elenkou začala řešit tematiku Romů?

Teď s ní řeším romskou tematiku hodně, protože to řeší i ona sama. Začala jsem v roce a půl s pohádkou o přijaté holčičce. A ona sama věděla, že mluvím oni. Sotva mluvila a po pohádce sama řekla: „jako já?“ to si pamatuji. To Romství jsme řešili otevřeně ještě před školkou, hlavně protože vyrůstala s Petrou, která je blondatá. Elena často stála u zrcadla a ptala se, proč je taková černucha. Stále to vnímá negativně, i když je ve školce s Kubou mají za oblíbené. Pomáhám jí to překonávat všedními záležitostmi. Když si třeba dělám obočí, nebo si barvím vlasy, tak řeknu Elence: „vidíš to, ty se barvit nemusíš. Ty máš krásné tmavé řasy i vlasy, a to je výhoda toho, že jsi Romka. Nemusíš se malovat, protože nejsi bleďá jako já.“ Umím ji to podat tak, aby byla sebevědomá. Nemažeme jí med kolem pusy. Ona není úplná Romka, je taková světlejší. Když ale zlobí lhaním, tak se ji zeptám, jestli chce být taková cikánka. Ukázala jsem jí obrázky cikánů a vysvětlila, že člověk bílý nebo romský může být neslušný i slušný. Zeptala jsem se ji, která Romka ona chce být. Jsou i šikovní hodní cikáni. Ať chápe, že to není o té barvě. Tehda mi to hodně pomohlo. Jde mi o to, ať to slovo bere v pohodě, kdyby ji někdo oslovil cikánko apod. Čekala jsem, že mě doktorka nařkne, že jsem na ni drsná. Ale prý s ní tu romskou tematiku řeším tak, jak kdybych to vystudovala. Myslím si, že je to dobrá příprava do budoucnosti, kdy ji bude třeba 15 a bude to s ní těžší. Vnímám to jako prevenci, abych se pak nesložila. Snažím se jim ukazovat věci čistě tak, jak jsou.

14. V čem cítíte největší rozdíl ve výchově biologických dětí a dětí přijatých?

Když se člověk rozhodne přijmout dítě, tak mu chce dát hodně lásky. Bylo pro mě psychicky těžké to, že na ně musím být přísnější než na svoje děti. Cítila jsem se jako generál a musela jsem se uměle nastavit do role přísné matky, protože jinak by to nefungovalo. Pro mě to byl šok, jelikož u mých dětí stačilo něco vysvětlit a vše šlo skrze lásku a city. S přijatými dětmi to je jiné. Musím být striktní, zakazovat, a když zakážu, tak

nepovolit. Bylo mi to líto. Věděla jsem ale, že když to neudělám, tak mě „sežerou“. Zvyknout si nato, že musím být generál, a ne všeobjímající laskavá matka bylo náročné. Ze začátku mě zatěžovalo být tak striktní, protože mi to prostě není přirozené. Na druhou stranu je ta výchova snadnější v tom směru, že se ty mladší děti vychovávají i nápodobou těch starších. Měla jsem to i u svých vlastních dětí. Cítím to tak, že čím víc máme dětí, tím je ta výchova snadnější. Náročné je to ale v organizovanosti, kdy po mě chtějí děti více věcí najednou, a já se musím rozhodnout, jak postupně se jim budu věnovat a uspokojovat jejich potřeby. Teď má přednost samozřejmě Ríša jako novorozeně. Jinak se sourozenci učí z velké části jeden od druhého, hodně si pomáhají a vnímají své vzájemné mantinely.

15. Co byste dětem v pěstounské péči chtěli předat, jako poselství do života?

Chtěla bych, aby uměli žít kvalitně a šťastně svůj život a nedopadli jako jejich rodiče. Přeji si, aby dokázali být rodiči a neopouštěli své děti, jako jejich rodiče. Chtěla bych, aby je to bolelo co nejmíň, až jim dojde, že se narodili jinde. Až budou starší a přijdou na to, že je někdo nechtěl a opustil. Chci, ať se s tím srovnají co nejlépe a nejméně bolestně. Ony s tím žijí a budou žít. I kdybychom jim dali všechno od nekonečné lásky po velký majetek. Vždycky budou vědět, že je někdo nechtěl a musí s tímto cejchem žít. Naším úkolem je předat přesvědčení, že mají milující rodinu a lásku. Tím víc u nich cítím ochranná křídla a už bych nechtěla dovolit, aby jim někdo ublížil. Nikdy jsem ani vteřinu nelitovala, že jsem do toho šla.

6 Souhrn praktické části

Pro pěstounskou péči, jako možnost poskytnutí náhradní rodiny, mají přednost již láskou naplněné matky svých vlastních biologických dětí. Pěstounky se pak dokážou na děti zpočátku natolik neupnout, aby psychicky lépe zvládaly případný přechod dětí zpět do biologických rodin. Když se rodina respondentů rozhodla pro pěstounství, začali navštěvovat přípravné kurzy. V organizaci B ve Frýdku-Místku byli zpočátku od pěstounské péče odrazováni a zastrašováni, že si zničí fungující zdravou rodinu. Byla to pro ně zkouška, kterou s vlastní trpělivostí a sebezpřekonáváním zvládli.

Příprava biologických dětí na přijetí nového člena rodiny podle pěstounů i jejich dětí nebyla promyšlená. InSTITUTE si potvrdila, že děti nejsou zcela proti přijetí svěřence a následně jim ukázala pár relaxačních metod. Konkrétně u dětí respondentů to bylo přesypávání písku a bubnování. V té době měly děti 19 let, 16 let, 13 let a nejmladší 5 let. Z dotazníků plyne, že tuto přípravu vnímaly jako zbytečnou. Pěstounka jako matka by ocenila sdílení pocitů odložených dětí, které mají přijít do jejich rodiny. Ocenila by ze strany instituce pomoc s nejmladší Petrou, která ve svých 5 letech s délkou procesu přijetí svěřence ztrácela naději, že se vůbec nového sourozence dočká. Na základě tohoto tvrzení jsem navrhla širší přípravu biologických dětí, která obsahuje seznámení se s případy opuštěných dětí a s jejich osobní minulostí. Děti pak dokážou s větší láskou a pochopením přijmout do své rodiny sourozence cizí krve. Také se tím u dětí rozvine větší trpělivost a chápání odlišného chování, vnímání tradic a kultur. Součástí návrhu je setkání biologických dětí pěstounů s dětmi, které již tento zásah do rodiny prožily.

Pěstounka připravila svou rodinu na přijetí nového dítěte především sama, a to zejména pomocí dobré komunikace. Také ji pomohla dosavadní výchova vlastních dětí, které ji v jejím rozhodnutí podporovaly a snažily se pomoci.

První přijaté dítě do pěstounské péče v rodině nezpůsobilo žádnou krizovou situaci. Nakonec má tato rodina v pěstounské péči čtyři zdravé děti a v jejich výchově funguje celé rodinné společenství. Pěstounství v této rodině je nevšední v tom, že jsou všechny přijaté děti romského původu. Pěstouni s nimi otevřeně mluví o jejich původu a kultuře. Snaží se o to, aby děti již od mala přijaly své kořeny a vnímaly jejich přednosti.

Rodina nyní navštěvuje vzdělávání v organizaci A ve Frýdku-Místku. Před školením si rodina vybere téma, které ji zajímá. Vzdělává se formou výkladu při jednodenních, víkendových, ale třeba i desetidenních programech. Zde organizace zastřešuje i aktivity pro děti. Rodiče tohle vzdělávání vnímají jako přínos, ale uvítali by

praktické ukázky přínosného chování ostatních rodičů v reálných situacích. Organizace většinou zdůrazňují jen striktnější roli pěstouna v rodině. Rodina respondentů se nyní vzdělává na základě obecných výkladů ze strany instituce na vybrané téma a sdílením svých zkušeností s ostatními rodinami, které po daném školení dobrovolně zůstanou. Na základě tohoto tvrzení jsem navrhla obohacení vzdělávacího systému o modelové situace a inscenace ze strany pěstounů. Při sdílení konkrétních náročných situací si mohou pěstouni vyslechnout názor odborníka, který je na školeních účastněn, a aplikovat řešení na více výchovných okamžiků.

Pěstounka svou výchovu svěřených dětí vnímá jednoznačně odlišně od výchovy svých vlastních dětí. Pěstounka musela přijmout roli generála, která ji nebyla přirozená. Děti v pěstounské péči potřebují přísnější mantinely a důraznější opakování. Tento přístup obnáší velkou trpělivost. Ovšem pokaždé, když se podaří jakýkoli neduh s velkou námahou a důsledností odstranit, je závěrečný pocit štěstí o to větší. K překonání různých náročných situací pomáhá pěstounce čas věnovaný jí samotné. Vyhrazuje si čas na cvičení a také čas, který tráví s jejími staršími dětmi. Z jejich krásného vztahu plyne tvrzení, že spokojenost matky napomáhá ke spokojenosti dětí.

7 Návrh na zlepšení vzdělávacího systému pro pěstouny

Z rozhovorů se objevilo pár mezer ve vzdělávání pěstounů. K návrhu bylo potřeba spojit rozhovor s biologickými dětmi pěstounů, provedený formou strukturovaného dotazníku a rozhovor s pěstovankou pomocí polostrukturovaného rozhovoru. V porovnání těchto šetření jsem přišla na nedostačující přípravu biologických dětí na přijetí cizího dítěte do rodiny a na nedostatečnou přípravu výchovy přijatých dětí v praxi.

7.1 Příprava biologických dětí pěstounských rodin

Nabídla bych organizaci jiný přístup ke vzdělávání vlastních dětí pěstounů. Z rozhovorů biologických dětí vyplynulo, že jejich přípravný kurz před přijetím dítěte do rodiny nebyl dostatečně promyšlený. Všechny děti zmínily, že je připravila především jejich vlastní máma. Při rozhovoru s pěstovankou vyšel najevo zájem o větší podporu ze strany instituce. Navrhuji, aby se tyto děti seznamovaly se situací nechtěných dětí, které jejich vlastní rodina opustila. Měly by dostat příležitost vědět, jak se tyto děti cítí. Popřípadě bych doporučila seznámení s různými kazuistikami dětí, aby měly větší pochopení pro jiné chování přijatých dětí, které může nastat. Dětem by tento proces pomohl k větší empatii, chápání i trpělivosti. Děti se učily při přípravném kurzu relaxační metody a jak zvládat náročné situace. Tato příprava byla podle mámy i dětí nepromyšlená. Je důležité, aby biologické děti chápaly pocity a přístupy cizích opuštěných dětí k tomu, aby s nimi v domácnosti dokázaly fungovat a dojít k sourozenecké lásce. Myslím si, že by mělo být v zájmu instituce pěstounům pomoci s touto zátěžovou situací a věnovat více času jejich dětem. Měla by se přesvědčit, že jsou děti seznámené se situací a vědí, do čeho se jejich rodina pouští.

Dále bych do přípravy biologických dětí zahrнула setkávání s dětmi, které již tento zásah do rodiny zažily. Děti spolu mohou sdílet strasti, smutky, ale i pozitivní stránky tohoto rodinného rozhodnutí. Jak to probíhalo v jejich rodinách, co jim to dalo i vzalo. Děti po tomto setkání mohou být klidnější a připravenější na danou situaci. Mohou ji přijmout s pocitem, že když ji zvládly ostatní, zvládnou ji také. Děti si také mohou navzájem sdílet různé rady a tipy, jak tento proces přijetí cizího dítěte do rodiny zpříjemnit co nejvíce.

7.2 Modelové situace ve vzdělávání rodičů

Další mezeru ve vzdělávání pěstounů, kterou jsem z rozhovorů zaznamenala, je nedostatek praktických ukázek reálných situací ve výchově přijatých dětí. Tato výchova se jednoznačně liší od výchovy svých vlastních dětí. Z rozhovorů plyne, že přijaté děti potřebují jasněji určené mantinely, více trpělivosti a tolerance. Vzdělávání, které se rodinám nabízí, je velmi obecné. Navrhuji zakomponovat do vzdělávání modelové situace či názorné inscenace. Pěstouni by mohli vidět konkrétně, do jakých situací se mohou dostat a v tu chvíli by měli vědět, jak se zachovat. Samozřejmě to nejde aplikovat na všechny nástrahy, které ve výchově nastanou. Avšak vzhledem k náročnosti výchovy těchto dětí by se měly zavést modelové situace, které mohou napomáhat rodičům v budoucím jednání. Pěstounka mi ve výzkumné části doporučila paní doktorku Pekařovou. Tato paní psychologka přednáší přímé modelové situace s dětmi a nabízí tak rodičům názorné ukázky řešení problémů. Paní Pekařová nechává plnou zodpovědnost za jeho chování na dítěti a rodiče pouze nechává, aby jej navedli k případnému řešení. To je podle mě v souladu se zjištěním, že přijaté děti do pěstounské péče potřebují pevnější mantinely a striktnější přístup rodičů. Proto bych po obecné části výkladu přidala inscenaci na téma, které by rodiče zajímalo, a sdílela bych různé reálné případy zachování se dětí i rodičů v určitých náročných situacích. Nakonec právě chování rodičů v těchto situacích tvoří osobnost dětí. Proto bych danou modelovou situaci předvedla a rozebrala si spolu s odborníky. Účelem je klidnější postoj rodičů k výchově.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se zabývá tématem vzdělávání pěstounských rodin. Teoretická část se zabývá pojetím zdravého fungování rodin z pohledu dítěte a aplikací rodičovských kompetencí v pěstounské péči. K fungujícímu zastoupení biologických rodičů patří mezi povinnosti pěstouna vzdělávání. V bakalářské práci jsou popsány nároky na pěstouny a následně nabídka vzdělávání, která je k úspěšnému výkonu profese vede. Cílem bylo zjistit, jestli je tato nabídka vzdělávání dostačující.

K dosažení výsledků byl použit polostrukturovaný rozhovor s pěstounkou a strukturované dotazníky s jejími biologickými dětmi. Z rozhovorů vyplynuly následující dva nedostatky v systému vzdělávání pěstounských rodin. Prvním bodem byla nedostatečná příprava biologických dětí na přijetí svěřence do péče rodičů. Pěstouni by uvítali větší pomoc s přípravou vlastních dětí ze strany vzdělávací organizace. Dalším nedostatkem je způsob podávání informací na školeních pěstounů. Respondenti by ocenili lépe poskytnuté informace probírané do hloubky, jelikož většinu výukových materiálů a výkladů považují za příliš obecné.

Návrh na zlepšení vzdělávacího systému zahrnuje rozšíření přípravy biologických dětí pěstounů o seznámení se s příběhy možných svěřenců. Děti pěstounů budou mít díky této příležitosti možnost vcítit se do opuštěných dětí, a tak je snadněji přijímat s pochopením. V zájmu prevence a připravenosti na tento zásah do rodiny je přínosnou příležitostí umožnit setkání s dětmi, které již tento zásah do rodiny zažily. Mohou navzájem sdílet své strasti, radosti a navzájem se podpořit.

V návrhu na zlepšení vzdělávacího systému pro pěstouny bych rozšířila formu poskytnutí informací obecného výkladu o modelové situace. V této praktické části vzdělávání mohou rodiny navzájem sdílet své vlastní zkušenosti pomocí různých inscenací. Mohou si vyslechnout popis situace ze strany odborníka, a tak se z praxe učit, jak se zachovat v podobných výchovných momentech.

Téma bych chtěla rozvinout ve své diplomové práci a navrhnout vzdělávací program pro biologické děti pěstounů. Dle mého názoru je jejich příprava v dnešní době nejednotným, nedostatečně promyšleným a často opomíjeným tématem. Svou profesní budoucnost chci věnovat rozvoji prostředí a podmínek pro zdravý vývoj jedinců, jelikož i já sama vnímám, jak velký vliv jednání mých rodičů a mého okolí mělo na vytváření mé vlastní osobnosti.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- ČERNÁ, Ria a David SVOBODA. *Metodika přípravy k pěstounství*. Amalthea o. s., 2011. ISBN 978-80-904801-4-8. Dostupné z: https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/metodika_pripravy_k_pestounstvi_ama_lthea.pdf
- DOBRÁ RODINA, 2015. NOVĚ: Podpora biologických dětí pěstounů. *Dobrá rodina* [online] [vid. 2020-03-24]. Dostupné z: <https://www.dobrarodina.cz/co-delame/dohody/nove-podpora-biologickych-deti-pestounu>
- DUHOVÁ SKLENĚNKA, nedatováno. Proces zprostředkování a svěření dítěte do pěstounské péče – DUHOVÁ SKLENĚNKA. *NRP* [online]. [vid. 2020-02-15]. Dostupné z: <http://duhovasklenenka.cz/proces-zprostredkovani-a-svereni-ditete-do-pestounske-pece/>
- MARTINA VANČÁKOVÁ, 2015. *Odborná pomoc | Virtuální knihovna - NRP* [online]. [vid. 2020-01-22]. Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/nahradni-rodinna-pece/sluzby-pro-pestouny/odborna-pomoc/>
- MATĚJČEK, Zdeněk, 1999. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Vyd. 1. Praha: Portal. ISBN 978-80-7178-304-6.
- MATĚJČEK, Zdeněk a Eva HEŘMANSKÁ, 1992. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. ISBN 978-80-04-25236-6.
- MEDEFIND, Jedd, 2011. Effect of Foster Care on Birth Children in the Home—Guest Post from Jayne Schooler. *Christian Alliance for Orphans* [online]. [vid. 2020-03-25]. Dostupné z: <https://cafo.org/2011/07/21/effect-of-foster-care-on-birth-children-in-the-home-guest-post-from-jayne-schooler/>
- MORAVSKOSLEZSKÝ KRAJ, nedatováno. *Náhradní rodinná péče* [online] [vid. 2020-03-25]. Dostupné z: https://www.msk.cz/cz/socialni_oblast/nahradni-rodinna-pece-40519/
- MPSV, nedatováno. *Odměna pěstouna - Odměna pěstouna - MPSV Portál* [online] [vid. 2020-02-20]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/-/odmena-pestouna>
- NOVOTNÝ, Petr, Jitka IVIČIČOVÁ, Ivana SYRŮČKOVÁ a Pavlína VONDRÁČKOVÁ, 2017. *Nový občanský zákoník*. ISBN 978-80-271-0431-4.
- PALÁN, Zdeněk, 2002a. Andragogika. *Andromedia.cz* [online] [vid. 2020-01-12]. Dostupné z: <http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/andragogika>
- PALÁN, Zdeněk, 2002b. *Lidské zdroje: výkladový slovník ; výchova, vzdělávání, péče, řízení*. Vyd. 1. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-0950-0.
- PLAMÍNEK, Jiří, 2014. *Vzdělávání dospělých: průvodce pro lektory, účastníky a zadavatele*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4806-1.
- PORADIMESI.CZ, 2017. Víte, co je OSPOD? *Poradimesi.cz* [online]. [vid. 2020-03-24]. Dostupné z: <https://poradimesi.cz/urady/vite-co-je-ospod/>

PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA, 2012. *Andragogický slovník*. Vyd. 1. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3960-1.

ORGANIZACE A, 2013. Vzdělávání. *Rodina u nás* [online]. [vid. 2020-03-24]. Dostupné z: <http://www.rodinaunas.cz/vzdelavani/>

SOBOTKOVÁ, Irena, 2003. *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. ISBN 978-80-86552-62-0.

VACULÍK, Pavel. *Specifika romských dětí* [online]. 2018 [cit. 2020-02-02]. Dostupné z: <http://pestounskapecevk.cz/images/Dokumenty/Specifika-romskch-dt-1.pdf>

ZÁKONY PRO LIDI, AION CS-, 2012. 473/2012 Sb. Vyhláška o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí. *Zákony pro lidi* [online] [vid. 2020-02-06]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-473>

PŘÍLOHY

Dotazníky

1. Lukáš

Kolik máš let?

26

Kolik jsi měl/a let, když se tvá rodina rozhodla pro pěstounství?

19

Žiješ nyní v domácnosti s dětmi v pěstounské péči?

Ano

Jaké byly tvoje první pocity, když ses dozvěděl/a, že se tví rodiče stanou pěstouny?

Radost z toho, že dáme teplo domova někomu, kdo ho nemá. Obavy z toho, aby to negativně neovlivnilo naši stávající rodinu.

Jaká byla tvá reakce na nové děti v rodině?

Přijal jsem je s otevřenou náručí. Všechny jsme měli naprosto od malička (některé pár dní, některé pár měsíců), takže i adaptace z jejich strany byla snadnější.

Navštívil/a jsi přípravný kurz předtím, než se tvá rodina zapojila do pěstounství?

Ano, vzdělával/a jsem se v instituci pro pěstouny.

Probírala to se mnou rodina.

Nenavštívil/a jsem odborné vzdělávání pro pěstouny.

Nebyl/a jsem na to vůbec připraven/a.

Uvítal/a bys obsáhlejší přípravu?

Ani ne. Nejdůležitější je, aby věděli rodiče (pěstouni), do čeho jdou. My jsme potom byli informováni jak z jejich strany, tak ze strany sociálky (minimálně).

Navštěvuješ průběžné vzdělávání ohledně pěstounství? Pokud ano, tak jak často?

Ne.

Pocítil/a jsi někdy potřebu (psychologické) pomoci?

Ne.

Kdy jsi vnímal/a největší problém ve výchově přijatých dětí? A co ti pomohlo problém překonat?

Obvykle není nic, co se nedá překonat, až na zdravotní problémy dětí. Některé si s sebou nesou spoustu neduh od drogově závislých, vlastních, rodičů apod.

Co bys dětem v pěstounské péči chtěl/a předat, jako poselství do života?

Každé dítě, které je v pěstounské péči, jednou projeví zájem o své "vlastní" rodiče. Tak to je, bylo, a bude. Chtěl bych však říci, že je vždy potřeba myslet na ty, kteří sice pokrevní rodiče nejsou, ale vzali si je, jako děti, za své a roli rodiče zastali místo nich. Pěstounství se nedělá kvůli vděku, ale snaze někomu pomoci. To však nemění nic na tom, že projevený vděk od dítěte v pěstounské péči může zahřát u srdce, a je to pro pěstouna tou největší odměnou, stejně jako úsměv na tváři.

2. Kateřina

Kolik máš let?

23

Kolik jsi měl/a let, když se tvá rodina rozhodla pro pěstounství?

16

Žiješ nyní v domácnosti s dětmi v pěstounské péči?

Ano, ale jen cca 5 měsíců v roce.

Jaké byly tvoje první pocity, když ses dozvěděl/a, že se tví rodiče stanou pěstouny?

Pozitivní, je to krásné a lidské moct někomu dát normální rodinný život.

Jaká byla tvá reakce na nové děti v rodině?

Přijala jsem je s otevřenou náručí.

Navštívil/a jsi přípravný kurz předtím, než se tvá rodina zapojila do pěstounství?

Ano, vzdělával/a jsem se v instituci pro pěstouny.

Probírala to se mnou rodina.

Nenavštívil/a jsem odborné vzdělávání pro pěstouny.

Nebyl/a jsem na to vůbec připraven/a.

Uvítal/a bys obsáhlejší přípravu?

Ne, byli jsme na jednom školení pro pěstounské děti a přišlo mi to jako zabitý čas, absolutně neuměli předat to důležité. Daleko lepší práci odvedli mí rodiče, kteří k tomu byli také vyškoleni.

Navštěvuješ průběžné vzdělávání ohledně pěstounství? Pokud ano, tak jak často?

Ne.

Pocítil/a jsi někdy potřebu (psychologické) pomoci?

Ne.

Kdy jsi vnímal/a největší problém ve výchově přijatých dětí? A co ti pomohlo problém překonat?

Že jsou jiné než biologické děti, mají extrémní potřebu dostávat pozornost. Což je ale pochopitelné, když to jsou třeba nechtěné děti, které se jen snaží ujistit, že patří mezi nás a že je máme rádi. Člověk se na to musí dívat očima lásky.

Co bys dětem v pěstounské péči chtěl/a předat, jako poselství do života?

Ať se mají rádi takoví, jací jsou.

3. Nikola

Kolik máš let?

21

Kolik jsi měl/a let, když se tvá rodina rozhodla pro pěstounství?

13

Žiješ nyní v domácnosti s dětmi v pěstounské péči?

Ano.

Jaké byly tvoje první pocity, když ses dozvěděl/a, že se tví rodiče stanou pěstouny?

Měla jsem radost a těšila jsem se, připadalo mi to fajn i kvůli mladší sestře (nyní má 11 let), která do té doby vyrůstala skoro jako jedináček, protože mezi ní a námi staršími sourozenci (21, 23, 26) byl velký věkový rozdíl. Myslím, že jsem měla trošku i obavy, jestli dokážu přijmout úplně cizí děti za vlastní sourozence, nedokázala jsem si to představit.

Jaká byla tvá reakce na nové děti v rodině?

Dostávali jsme je postupně, ale reakce byla u každého stejná - zamilovala jsem si je a samotné "příjetí" bylo nakonec velice přirozené a automatické, teď je beru opravdu jako vlastní. Taky jsem vždy na začátku pociťovala hrozně moc lítosti a nemohla jsem pochopit, jak o ně rodiče nemůžou mít zájem. To mi zůstalo samozřejmě do teď.

Navštívil/a jsi přípravný kurz předtím, než se tvá rodina zapojila do pěstounství?

Ano, vzdělával/a jsem se v instituci pro pěstouny.

Probírala to se mnou rodina.

Nenavštívil/a jsem odborné vzdělávání pro pěstouny.

Nebyl/a jsem na to vůbec připraven/a.

Uvítal/a bys obsáhlejší přípravu?

Ne, nejvíce mi dala mamka, se kterou jsme vše intenzivně probíraly.

Navštěvuješ průběžné vzdělávání ohledně pěstounství? Pokud ano, tak jak často?

Ne.

Pocítil/a jsi někdy potřebu (psychologické) pomoci?

Ne.

Kdy jsi vnímal/a největší problém ve výchově přijatých dětí? A co ti pomohlo problém překonat?

Je těžké přijmout, že jsou jiní a potřebují docela jiný přístup, než jsme potřebovali jako děti třeba my, myslím já a mí sourozenci. Člověk potřebuje obrovskou dávku trpělivosti a musí být mnohem zásadovější a striktnější, naše přijaté děti potřebují mít opravdu jasně vymezené hranice, a to je často náročné.

Co bys dětem v pěstounské péči chtěl/a předat, jako poselství do života?

Chtěla bych, aby pamatovali, že jsou součástí naší rodiny a vždycky tu pro sebe všichni budeme.

4. Petra

Kolik máš let?

11

Kolik jsi měl/a let, když se tvá rodina rozhodla pro pěstounství?

4

Žiješ nyní v domácnosti s dětmi v pěstounské péči?

Ano.

Jaké byly tvoje první pocity, když ses dozvěděl/a, že se tví rodiče stanou pěstouny?

Byla jsem ráda, že budu mít další sourozence.

Jaká byla tvá reakce na nové děti v rodině?

Dobrá.

Navštívil/a jsi přípravný kurz předtím, než se tvá rodina zapojila do pěstounství?

Ano, vzdělával/a jsem se v instituci pro pěstouny.

Probírala to se mnou rodina.

Nenavštívil/a jsem odborné vzdělávání pro pěstouny.

Nebyl/a jsem na to vůbec připraven/a.

Uvítal/a bys obsáhlejší přípravu?

Ani ne.

Navštěvuješ průběžné vzdělávání ohledně pěstounství? Pokud ano, tak jak často?

Ne.

Pocítil/a jsi někdy potřebu (psychologické) pomoci?

Ne.

Kdy jsi vnímal/a největší problém ve výchově přijatých dětí? A co ti pomohlo problém překonat?

Největší problém je, když neposlouchají a dělají nepořádek. A překonat se to moc nedá, musí se to prostě naučit.

Co bys dětem v pěstounské péči chtěl/a předat, jako poselství do života?

Že na světě pro ně vždycky někdo je.